

Tehokkuus, valtio ja sosiaalipolitiikka
Uusliberalistisen ja sosiaalitaloudellisen teorian analysointia

Jan-Erik Müller

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja
kulttuuritutkimuksen yksikkö
Sosiaalipolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden- ja kulttuurintutkimuksen yksikkö
Sosiaalipolitiikka

Müller Jan-Erik: Tehokkuus, valtio ja sosiaalipolitiikka
Uusliberalistisen ja sosiaalitaloudellisen teorian analysointia

Pro gradu -tutkielma, 73 s.
Huhtikuu 2012

Pro Gradu -tutkielmani tarkoituksena on tuottaa tietoa ja syventää ymmärrystä käytännön politiikkaan vaikuttavasta uusliberalistisesta teoriasta. Tarkastelun keskipisteenä on Friedrich Hayekin, Michael Oakshottin ja Raymond Plantin teoreettiset tekstit, jotka kuvaavat uusliberalistisen teorian valtiokäsitystä. Valtiokäsitystä tutkin tehokkuus-, oikeudenmukaisuus- ja vapauskäsitteiden kautta, jotka toistuvat uusliberalistisessa kirjallisuudessa. Tietämys näiden käsitteiden teoreettisesta alkuperästä ja perustelusta on tärkeää, jotta voidaan täysin ymmärtää niistä kumpuavien politiikkasuositusten seuraukset.

Kritiikiksi, täydennykseksi ja vaihtoehdoksi uusliberalistisen teorian valtiokäsitykselle esitän sosiaalitaloudellisen teorian sisältämän valtiokäsityksen. Tarkastelen sosiaalitaloudelliselta kannalta yhtäältä uusliberalismin tehokkuus-, vapaus- ja oikeudenmukaisuuskäsitysten ongelmakohtia ja toisaalta esitän niille sosiaalitaloudellisia vaihtoehtoja. Sosiaalitaloudellinen kirjallisuus perustuu ennen kaikkea Julian Le Grandin ja Nicholas Barrin tuotannolle.

Tutkimukseni mukaan uusliberalistinen valtiokäsitys perustuu vapaisiin markkinoihin, vahvaan yksilön vapauteen ja valtion minimaaliseen rooliin. Uusliberalismin mukaan ainoastaan markkinoiden vapaan toiminnan kautta voidaan saavuttaa yhteiskunnallisesti tehokas tasapainopiste. Sosiaalitalouden teoria nostaa kuitenkin esille joitakin ongelmakohtia, jotka sisältyvät uusliberalistisen valtiokäsityksen näkemykseen tehokkuudesta. Sosiaalitaloudellisen teorian avulla esitän myös, miten valtion harjoittaman sosiaalipolitiikan avulla voidaan lisätä tehokkuutta, vapautta ja oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Tutkielmani tärkein johtopäätös on, että uusliberalistisen teorian sisältämät oletukset tehokkuudesta eivät ole toimivia, vaan itse asiassa tehottomuutta aiheuttavia. Valtion roolia ei tule minimoida, vaan päinvastoin korostaa, mikäli halutaan lisätä tehokkuutta, oikeudenmukaisuutta ja vapautta.

Avainsanat: Uusliberalismi, sosiaalitalous, tehokkuus, vapaus, oikeudenmukaisuus

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	4
2. Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset.....	7
2.1 Tutkimusaineisto.....	8
2.2 Tutkimuksen metodi.....	10
3. Tehokkuus uusliberalistisesta näkökulmasta.....	12
3.1 Uusliberalistisen tehokkuuden historialliset lähtökohdat.....	13
3.2 Uusklassinen taloustiede.....	16
4. Uusliberalistinen valtiomalli.....	18
4.1 Tehokkuus markkinoilla.....	20
4.2 Pareto-tehokkuus.....	21
4.3 Laillisuusperiaate.....	23
4.4 Yksilön vapaus ja oikeudenmukaisuus.....	27
5. Uusliberalistinen tehokkuus sosiaalipolitiikassa.....	31
5.1 Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ristiriita.....	32
5.2 Yksityistäminen.....	33
6. Tehokkuus sosiaalitaloudellisesta näkökulmasta.....	35
6.1 Tehokkuus terveydenhuollossa.....	37
6.2 Hoiva ja tehokkuus.....	42
6.3 Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus.....	46
7. Vapaiden markkinoiden oletukset ja ongelmat.....	48
7.1 Laillisuusperiaate vai uuskonstitutionalismi.....	51
7.2 Rationaalinen valinta ja sen ongelmat.....	53
8. Sosiaalipolitiikka tehokkuuden lisääjänä.....	56
9. Johtopäätökset.....	60
Lähteet.....	65

1. Johdanto

”Vanhusten määrän kasvaessa hoivan kustannukset käyvät yhä raskaammiksi kantaa. Siksi kunnat etsivät tapoja lisätä tehokkuutta [...] Yritysten tehokkuus on suurempi kuin julkisen hallinnon tehokkuus, ja yritysten kyky hallita kustannuksiaan on parempi.”

- Pääkirjoitus, HS 23.11.2011

”Päämääränämme on sekä kansalaisten kokonaisvaltainen terveys ja hyvinvointi että tehokas, vaikuttava ja laadukas sosiaali- ja terveystalouden järjestelmä.”

Veli-Pekka Saarnivaara, Tekes (Hakala, 2011)

”Pohjoismaat etsivät uusia, tehokkaampia tapoja edistää kansanterveyttä”

- Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 140/2011

”Korkeakoulutuksen laatua, tehokkuutta, vaikuttavuutta ja kansainvälistymistä vahvistetaan.”

- Jyrki Kataisen hallitusohjelma 22.6.2011

Kuten yllä olevista sitaateista huomataan, ”tehokkuus” käsitteenä on laajasti käytössä sekä julkisessa keskustelussa, että eri instanssien virallisissa dokumenteissa. Käsitteen käyttö ei ole kuitenkaan kovin yhtenäistä ja monesti on epäselvää, mitä ”tehokkuudella” kulloinkin tarkoitetaan. Yhtäältä sillä tunnutaan tarkoittavan kustannussäästöjä, toisaalta abstraktia tapaa järjestää palvelu tai hallinto. Käsitteen käyttöä yhdistää kuitenkin sille ladattu positiivinen merkitys – tehokkuus on jotain mikä on jo lähtökohtaisesti tavoiteltavaa ja hyvää. Vallalla on yksimielisyys siitä, että tehokkuus itsessään on hyväksyttävä ja kannattava tavoite.

Monet sosiaalipoliittiset ja hyvinvointiin liittyvät tutkimukset tarkastelevat tehokkuuden lisäämistä ja siitä aiheutuvia vaikutuksia eri sosiaalipolitiikan sektoreilla, mutta tekstit eivät läheskään aina tunnista tehokkuuden teoreettisia lähtökohtia. Käytäntöön vaikuttava teoria otetaan ikään kuin annettuna, tai teoria typistetään liian suppeaksi johtopäätökseksi jostakin paljon laajemmasta kokonaisuudesta. Tehokkuus, oikeudenmukaisuus- ja vapausteooriat ovat kuitenkin vuosikymmeniä, tai jopa -satoja kestäneiden yhteiskunnal-

listen analyysien tulosta, joiden merkitystä nykykeskustelulle ei pidä väheksyä. Minun pyrkimykseni on tässä tutkimuksessa kirjoittaa esille niitä teoreettisia oletuksia, joilla on vaikutusta käytännön politiikkalinjauksiin – esimerkiksi alussa olevien sitaattien tapaisissa asioissa. Näiden teorioiden tuntemuksen avulla voidaan ymmärtää lisää siitä, miten valtion ja markkinoiden rooli tulee järjestää ja miten sosiaalipolitiikka nähdään joko tehokkuutta, oikeudenmukaisuutta ja vapautta lisäävänä, tai niille suurimpana uhkana olevana asiana.

Tehokkuudesta käytävä keskustelu on pääosin ideologista, niin kuin sosiaalipoliittinen ja taloudellinen keskustelu yleensäkin. Näin ollen siitä tulee myös ratkaisematonta, koska keskustelun tavoitteena ei ole selvittää ”faktoja”. Ideologinen keskustelu pyrkii vaikuttamaan eri toimijoiden – kansalaisten, poliitikkojen ja tutkijoiden – yhteiskunnallisen ajattelun suuntaan. Käytännössä tehokkuudesta käytävän ideologisen keskustelun perimmäinen tarkoitus ei ole toisen ymmärtäminen, vaan yhteiskunnallisen valta-asetelman saavuttaminen retoriikan avulla (Valtonen 2003).

Yhteiskuntatieteilijänä on pyrittävä selvittämään mitkä ideologiat ja teoriat vaikuttavat kulloiseen poliittiseen ajatteluun ja kieleen. Tehokkuus -termin kohdalta on nähtävissä yksi ideologia ja teoria, joka on viimeisen 30 vuoden aikana saavuttanut paljon suosiota; uusliberalismi. Vaikkakin uusliberalismi sinänsä ei ole minkään puolueen tai muun päätävän tahon suoraan ajama poliittinen suuntaus, voidaan sen ideologinen ydin – eli vapaa markkinatalous ja yksilönvapaus – nähdä kuitenkin yleisesti hyväksytyksi ja jopa hegemonisessa¹-asemassa olevana (esim. Harvey 2008, Patomäki 2007). Plehwe ym. (2006) ovat toimittamassaan kirjassa kuvanneet kuinka uusliberalistinen politiikka- ja talouslinjaukset ovat menestyksekkäästi ulottautuneet kaikkialle: kehittyvistä maista kapitalistisiin valtioihin, kulttuurista koulutukseen ja kansainvälisestä – varsinkin think tankien kautta – kansalliselle päätöksenteon tasolle.

Uusliberalismi on ajankohtainen poliittinen liike ja suuntaus, joka kannattaa talouden vapauttamista sääntelystä, vapaakauppaa sekä vapaita markkinoita. Uusliberalismin tavoitteina ovat valtiollisten toimialojen yksityistäminen, sääntelyn purkaminen (deregulaatio), ja yksityisen sektorin roolin lisääminen yhteiskunnassa. Uusliberalismin teoria

¹ Hegemonian käsite tarkoittaa yleisesti poliittisen johtamisen ja vaikuttamisen tapoja, joilla ryhmät pyrkivät tekemään oman ideologiansa yhteiskunnan yleiseksi ideologiaksi. Hegemonialla viitataan jonkin ajattelutavan tai ideologian vahvaan asemaan.. Hegemoniseksi saatetaan sanoa niin yhdysvaltalaista massakulttuuria ja –viihdettä kuin länsimaiden poliittista vaikutusta kaikkialla maailmassa.

perustuu muutamien avainteorietikkojen, kuten Milton Friedmanin, Friedrich Hayekin ja Robert Nozickin yhteiskuntafilosofisiin kirjoituksiin.

Suuntauksen suosiosta johtuen on mielestäni tärkeää tutkia, mitä ”tehokkuus” tarkoittaa uusliberalistisen teorian näkökulmasta. Mitä sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia ulottuvuuksia ”tehokkuus” saa ja mihin sillä oikeastaan pyritään. Koska vastakohtien kautta voidaan saavuttaa myös tietoa tutkittavasta asiasta, otan kritiikiksi uusliberalistiselle teorialle sosiaalitaloudellisen teorian. Sosiaalitaloudellinen teoria pyrkii havainnollistamaan uusliberalistisen teorian ongelmakohtia ja tuottamaan ratkaisuja, joilla näitä ongelmakohtia voidaan korjata valtion toimesta.

Pyrkimyksenäni ei ole kuitenkaan tarjota täydellistä vastakohtaa uusliberalismille jokaisessa tehokkuuteen liittyvässä asiassa, vaan näyttää teoriaan liittyvät ongelmakohdat ja kehittämistarpeet yhteiskuntapolitiikan kannalta. Koska kyseessä on sosiaalipolitiikan Pro gradu, on tarkasteluni painopiste sosiaalipoliittinen. Haluan kuitenkin korostaa, että oman käsitykseni mukaan sosiaalipolitiikka ja taloustiede kulkevat hyvin paljon käsi kädessä, ja monesti taloudelliset perustelut näkyvät vahvasti sosiaalipolitiikasta käytävässä keskustelussa. Sen vuoksi sosiaalipolitiikkojen on hyvä olla perillä poliittisen taloustieteen keskeisistä teorioista.

Tutkimukseni ydinoletus on **valtiokäsityksen** tärkeys suhteessa siihen, miten sosiaalipolitiikkaa toteutetaan. Idea valtiosta ja sen roolista on keskeinen asia, kun määritetään tehokkuutta, oikeudenmukaisuutta ja vapautta. Teorioiden kautta esille tuleva kahtiajako on hyvin selkeä: Joko valtio ja sen toimet sosiaalipolitiikan kautta nähdään tehottomina, vapautta rajoittavina ja epäoikeudenmukaisina tai sitten valtion väliintuloa pidetään tehokkuutta ja vapautta lisäävänä sekä oikeudenmukaisuutta edistävänä. Kummankin lähestymistavan tunteminen ja ymmärtäminen on sosiaalipolitiikan kannalta relevanttia ja siksi uskon tutkimuksestani olevan hyötyä myöhemmässä yhteiskuntapolitiikan tutkimuksessa.

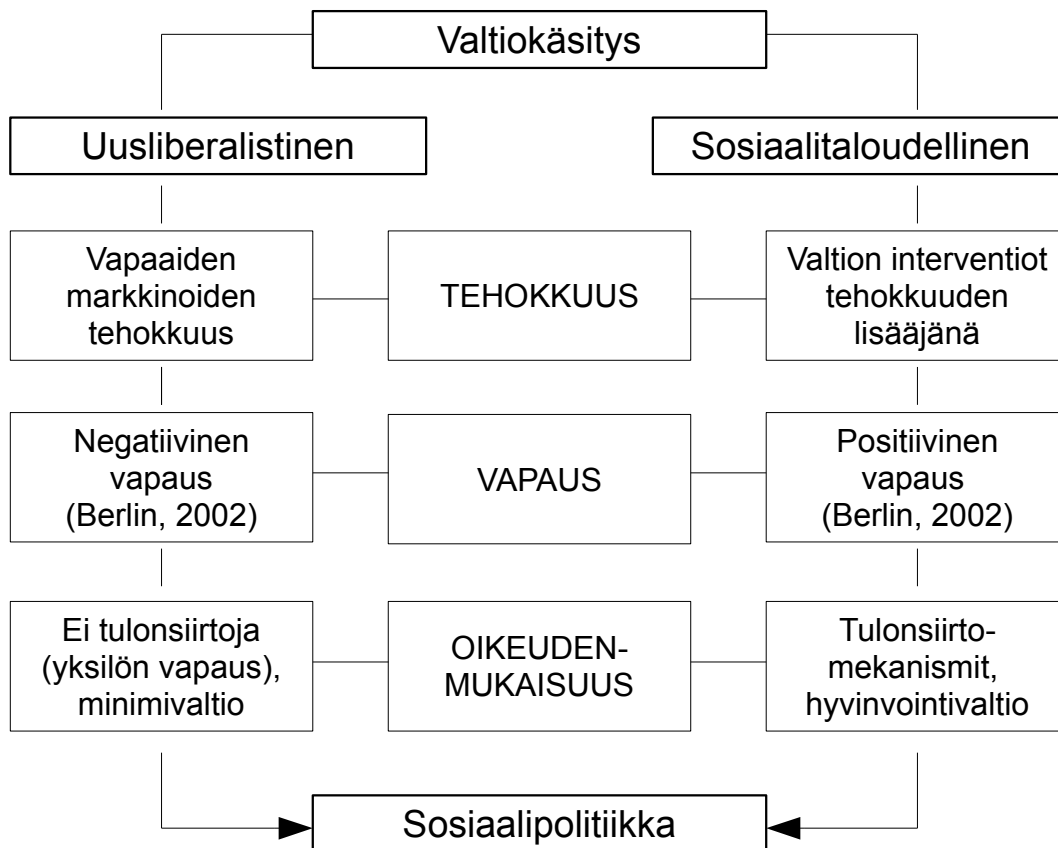
Tutkimukseni alkupää koostuu uusliberalistisen teorian analyttisestä lukemisesta. Pyrin valottamaan teorian kautta minkälaista uusliberalistinen tehokkuus on, miten tehokkuuskäsite liittyy valtioon ja sen rooliin, sekä minkälainen paikka sosiaalipolitiikalla olisi uusliberaalissa valtiossa. Rinnakkain tehokkuuskäsitteen kanssa kulkee myös kaksi muuta keskeistä käsitettä, oikeudenmukaisuus ja vapaus. Tutkimuksen toisessa osassa

siirryn tarkastelemaan uusliberalistista tehokkuuskäsitettä kriittisesti. Kriittikin keskiössä on sosiaalitaloudellinen tutkimus, jonka kautta tuon esille uusliberalistisen tehokkuuskäsitteen vaatiman vapaiden markkinoiden ongelmakohtia. Sosiaalitalouden kautta esitän myös perusteita sille, miksi valtion puuttuminen markkinoiden toimintaan on paitsi tarpeellista, myös tehokkuutta, vapautta ja oikeudenmukaisuutta lisäävää. Tutkimuksen lopuksi esitän johtopäätöksiä ja vertailuja uusliberalistisesta ja sosiaalitaloudellisesta valtiokäsityksestä tehokkuuden, vapauden ja oikeudenmukaisuuden näkökulmasta, ja pohdin tutkimuksesta seuraavia kysymyksiä ja jatkotutkimuksen aiheita.

2. Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tässä luvussa käsittelen tutkimusasetelmaani ja esittelen tutkimuskysymykset. Valitsemastani aineistosta kerron luvussa 2.1. Kirjoitan esille ne seikat, jotka vaikuttivat aineiston valitsemiseen ja rajaamiseen sekä kuvailen aineistoa lyhyesti. Luvussa 2.2 kerron teoriapainotteisen työn metodivaihtoehtoista ja siitä, minkälaisiin valintoihin metodiin liittyvässä asiassa itse olen päätenyt.

Olen pyrkinyt hahmottamaan tutkimusasetelmaani graafisesti alla olevaan kuvaan. Pääajatukseni on se, että valtiokäsityksen ja tehokkaan sosiaalipolitiikan toteuttamisen välillä on – ainakin jonkin asteinen – syy-seuraussuhde. Valtiokäsitys – eli se, miten valtion rooli määritetään ja minkälaisia tehtäviä valtiolle yhteiskunnallisena instituutiona voidaan hyväksyä – on tietysti hyvin laaja ja heterogeeninen kokonaisuus, joten olen jakanut sen kolmeen, kirjallisuudessa usein esiintyvään alaluokkaan: tehokkuus, vapaus ja oikeudenmukaisuus. Nämä luokat ovat mielestäni keskeisiä niin valtiokäsityksen luonostelemisessa, kuin sosiaalipolitiikan lähtökohtanakin. Käsitteitä tehokkuus, vapaus ja oikeudenmukaisuus luonnehtii myös se, että ne saavat tekstissä ja puheessa positiivisen latauksen, eli ne nähdään lähtökohtaisesti hyvinä asioina, joiden määrää kannattaa pyrkiä lisäämään. Käsitteet menevät myös usein päällekkäin ja yhtä tai useampaa käytetään perusteluna toisen lisäämisessä: esimerkiksi vapauden lisääminen nähdään myös oikeudenmukaisuutta ja tehokkuutta lisäävänä asiana.

Kuva 1: Valtiökäsityksen yhteys sosiaalipolitiikkaan

Tutkimuskysyksiäni ovat:

- 1) Minkälainen on uusliberalistinen käsitys valtiosta tehokkuuden, oikeudenmukaisuuden ja vapauden näkökulmasta?
- 2) Miten sosiaalitaloudellisen teorian käsitys valtiosta eroaa uusliberalistisesta?
- 3) Minkälaisia reunaehtoja tehokkaalle sosiaalipolitiikalle asettaa yhtäältä uusliberalistinen, ja toisaalta sosiaalitaloudellinen teoria?

2.1 Tutkimusaineisto

Uusliberalismia ja sen historiaa on varsinkin viime aikoina tutkittu kohtalaisen paljon (esim. Hahnel 2007, Klein 2007, Patomäki 2007, Harvey 2008 ja Hall 1991; 2011). Vähemmän on kuitenkin tutkittu sitä, minkälainen on uusliberalistisen teorian mukainen valtiomalli ja mitä vaikutusta valtiökäsityksellä on sosiaalipolitiikan toteuttamistapoihin. Keskityn tutkimuksessani yhtäältä juuri uusliberalistisen teorian tehokkuus, oikeudenmukaisuus ja vapaus-käsitteisiin lähestyen niitä uusliberalistisen valtiomallin näkö-

kulmasta. Lähtökohdakseni otan Raymond Plantin teoksen ”The Neoliberal State” (2009), joka tietääkseni (Lennon, 2010) on tällä haavaa ainoa teos, joka on keskittynyt uusliberalistisen valtiokäsityksen tieteelliseen määrittelemiseen. Plantin lisäksi tarkastelen myös uusliberalismin teorian erään keskeisen teoreetikon, Friedrich Hayekin, tekstejä (1948; 1966; 1973; 1976; 1995) edellä mainitusta näkökulmasta. Hayek oli yhteiskuntafilosofi ja taloustieteilijä, jonka kirjalliset tuotokset loivat teoreettista perustaa uusliberalismille. Hän esittää teoksissaan argumentteja, jotka kuvaavat oikeudenmukaisuuden, vapauden ja tehokkuuden uusliberalistista näkökulmaa ja sitä kautta myös heidän käsitystään valtiosta. Kuten jo aiemmin johdannossa sanoin, pidetään tehokkuutta sinänsä tavoittelemisen arvoisena asiana ja sen puolesta argumentoidaan useassa eri yhteydessä. Juuri sen takia uusliberalistisen teorian tunteminen on edellytys sille, että voidaan ymmärtää sille rakentuva vaatimus tehokkuudesta. Sen vuoksi on tärkeää avata uusliberalismin käsitystä valtiosta ja siitä minkälaisen roolin valtio saa yhteiskunnallisen hyvinvoinnin järjestämisessä.

Vertailukohdakseni, täydennykseksi ja kritiikiksi uusliberalistiselle valtiokäsitykselle olen valinnut sosiaalitaloudellisen valtiokäsityksen. Pidän tarkasteluasetelmaa mielekkäämpänä kuin esimerkiksi uusliberalistisen valtiokäsityksen vertailua keynesiläiseen tai marxilaiseen valtiokäsitykseen, koska sosiaalitaloudellinen teoria hyväksyy taloustieteellisen tehokkuusajattelun peruseriaatteen lähtökohdakseen (Le Grand, Propper & Robinson, 1992). Näin ollen näillä kahdella tehokkuuskäsityksellä on osittain samankaltainen teoreettinen perusta. Päälähteenäni käytän sosiaalitalouden klassikoiksi luettavia Nicholas Barrin (1992; 2004) ja Julian Le Grandin (Le Grand 1982; 1995, Le Grand ym. 1992) tekstejä. Sekä Barr että Le Grand keskittyvät teoksissaan esittämään niitä seikkoja, joiden seurauksena uusliberalistisen teorian vaatima vapaat markkinat johtaa tehottomaan tilanteeseen. Tästä johtuen he esittävät sosiaalitaloudellisen teorian mukaisen tilanteen. Sosiaalitaloudellisen teorian mukaan valtion toimien kautta voidaan vaikuttaa markkinoilla syntyviin tehottomuustilanteisiin. Barr ja Le Grand myös argumentoivat uusliberalismista eroavan vapaus- ja oikeudenmukaisuuskäsityksen puolesta. Nicholas Barr on arvostettu brittiläinen hyvinvointivaltiotieteilijä, joka toimii tällä hetkellä London School of Economicsin julkistalouden professorina. Julian Le Grand on julkaissut useita hyvinvointiin, tasa-arvoon ja talouden rakenteisiin liittyviä teoksia ja hän työskentelee sosiaalipolitiikan professorina London School of Economicsissa.

Aineiston olen valinnut käyttäen aikaisempaa tietämystäni aiheesta, sekä tutkimuskysymykseni rajoissa olevia uusliberalismiin ja sosiaalitalouteen liittyviä hakuja. Koska tutkimukseni ydinajatus on keskittyä määrittelemään teoreettisia käsitteitä, koostuu aineistoni pelkästään tutkimuskirjallisuudesta. Aineisto on kohtuullisen laaja, jotta voin muotoilla niin uusliberalistisen kuin sosiaalitaloudellisen mallin valtiokäsityksestä välttämällä liikaa kärjistämistä.

Tarkoitukseni on tehdä tutkimus yhteiskuntatieteilijöille ja siksi pyrin välttämään kansantaloustieteelle ominaista matemaattista tapaa esittää asioita. Samasta syystä pyrin kirjoittamaan auki varsinkin tehokkuusajattelun taustalla olevia oletuksia, vaikka käyttäinsinkin niihin liittyviä grafiikkoja. Lähtökohtanani on, että lukijalla ei tarvitse olla kovinkaan suurta tietämystä kansantaloustieteestä etukäteen. Suuri osa aineistosta on teoreettista filosofiaa, mutta tarkoitukseni on pyrkiä välttämään liian vaikeaselkoista ja raskasta tekstiä.

2.2 Tutkimuksen metodi

Metodi ja metodologia ovat jotain mikä kuuluu vahvasti tieteellisen tutkimuksen traditioon. Tutkijan täytyy tutkimusta tehdessään olla selvillä siitä, mitkä tutkittavan ilmiön peruskäsitteet ovat. Ilman sitä tutkimus ei voi olla luotettava eikä sitä myöskään voi kutsua tieteelliseksi. Kuten Ilkka Niiniluoto asiasta kirjoittaa

Metodien valintaa ja arviointia koskevat menetelmät palautuvat tavallisesti yleisimpiin metodologisiin eli menetelmäopillisiin periaatekysymyksiin, joita koskeva kriittinen harkinta edellyttää toisaalta käyttökelpoisten peruskäsitteiden tuntemista ja toisaalta kokonaiskäsityksen muodostamista tieteellisen tutkimuksen yleisestä luonteesta ja tavoitteista (Niiniluoto 1980, 7).

Tieteellinen tutkimus perustuu aina ilmiötä koskeviin taustaoletuksiin, jotka usein ovat piileviä (Hirsjärvi ym. 1997, 123). Tutkimuksen tekoon liittyvät filosofiset lähtökohdat voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen: 1) ontologiseen, joka määrittelee tutkittavan ilmiön luonnetta ja ihmiskuvaa ja 2) epistemologiseen, joka määrittelee tiedon hankinnan luonnetta ja metodologisia näkemyksiä. Edellä mainitut lähtökohdat on kuvattu seuraavassa taulukossa.

Sitoumukset	Objektivistinen näkemys	Subjektivistinen näkemys
Ontologia: Millainen tutkittava ilmiö on olemukseltaan?	Realismi	Konstruktivismi (Nominalismi)
Epistemologia: Miten ilmiöstä tulisi hankkia tietoa, millaista tietoa siitä voidaan saada ja millainen tieto on pätevää?	Dualismi (positivismi)	Dialogi (antipositivismi)
Ihmiskäsitys: Millainen on ihmisen ja ympäristön välinen suhde?	Determinismi: Olosuhteet määräävät millainen ihminen on ja miten hän toimii	Voluntarismi: Ihmisellä on vapaa ja tietoinen tahto valita toimintansa
Metodologia: Miten ilmiöstä voidaan saada tietoa?	Nomoteettinen (lainalainen)	Ideografinen (tapauskohtainen, ainutkertainen): Enemmän ymmärrystä kuin selityksiä tuottava

Taulukko 1: Yhteiskuntatieteellisen tiedon ja tutkimuksen teon filosofisia sitoumuksia koskevat näkemykset (Lähde: Taskinen, 2005)

Yhteiskuntatieteissä metodologisten suuntausten ideaalityyppejä kutsutaan objektiiviseksi ja subjektiiviseksi. Jaottelussa on yksinkertaistaen kyse siitä, miten tutkimuksen kohteena oleva todellisuus ja sitä koskeva tieto ymmärretään suhteessa todellisuutta tiedostavaan toimijaan (subjektiin). Objektivistisessä käsityksessä oletetaan, ettei tutkijalla tiedostavana subjektina ole merkitystä todellisuuden ja sitä koskevan tiedon muodostumisessa. (Raunio 1999, 77)

Kuten edellä on kuvattu, tieteenfilosofiset ja metodologiset lähtökohdat ohjaavat tutkimusmenetelmien valintaa (Raunio 1999, 27). Tutkijan on tiedostettava ontologiset taustasitoumuksensa kyetäkseen valitsemaan tutkittavan ilmiön kannalta mielekkäät menetelmät. Hänen on siten siis tiedettävä minkälaista tietoa valitulla menetelmällä voidaan tavoittaa (Perttula 1995, 40).

Valtiokäsitys ja siihen liittyvät oikeudenmukaisuus, tehokkuus ja vapaus ovat moniulotteisia ilmiöitä. Näin ollen niiden tutkiminen edellyttää monitieteellistä otetta sekä erilaisten teoreettisten ja menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa. Täten yksittäinen metodi on mahdotonta liittää tekeillä olevaan tutkimukseeni. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö minuun pätsisi samat, edellä mainitut perusoletukset. Jotta minun tutkimastani ilmiöstä, eli valtiokäsityksen vaikutuksen sosiaalipolitiikkasuosiin, voitaisiin saada merkityksellistä tietoa, on minulla oltava käsitys ilmiön peruskäsitteistä. Nämä käsitteet nostan esille erilaisia menetelmiä käyttävistä tieteellisistä tutkimuksista. Oma metodini,

jos sitä voidaan tässä kontekstissa sellaiseksi sanoa, on siis poikkitieteellinen ja laaja-alainen tutkimuskirjojen tarkastelu, jonka kautta pyrin tuottamaan uutta tieteellistä tietoa.

3. Tehokkuus uusliberalistisesta näkökulmasta

Tässä luvussa tarkastelen uusliberalistisen teorian tehokkuus-käsitettä. Ensin keskityn määrittämään käsitettä yleisellä tasolla, jonka jälkeen luvussa 3.1 tarkastelen käsitettä yksityiskohtaisesti historiallisesta näkökulmasta, sisältäen uusliberalismin teoriaan paljon vaikuttaneet poliittisen ja taloudellisen liberalismiin, sekä luvussa 3.2 uusklassisen taloustieteen.

Uusliberalistisessa teoreettisessa tekstissä tehokkuus nostetaan hyvin keskeiseen osaan. Tehokkuutta pidetään itsessään tavoittelemisen arvoisena ja sillä selitetään erilaisia talous- ja yhteiskuntapolitiikkaan liittyviä ratkaisuja. Lähtökohta uusliberalisteilla on se, että markkinat on instituutio, joka ilman ulkopuolista häirintää toimiessaan on tehokkain mahdollinen mekanismi hyvinvoinnin lisäämiseen. Uusliberalistisessa teoriassa markkinoiden tehokkaaseen (vapaaseen) toimintaan liitetään monia hyväksi havaittavia ja haluttuja päämääriä, jotka pätevät yksilö- ja kansallistasolta globaaliin maailmantalouteen asti. Sosiaalipolitiikan kannalta tärkeimmiksi asioiksi nousevat uusliberalismin käsitys valtion roolista, yksityisen omistusoikeuden arvostaminen sekä tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen liittyvät teesit.

Uusliberalistiseen tehokkuus-käsitteeseen liittyy (Plant 2009, 118-120)

- 1) markkinoiden vapaa toiminta. Teorian mukaan vapaat markkinat ja rajoittamaton kilpailu tuottaa tilanteen, joka kannustaa maksimoimaan resurssit ja yksilön vastuun (McCluskey 2002, 785). Tämä johtaa tilanteeseen, jossa yhteiskunta muuttuu pitkällä tähtäimellä paremmaksi.
- 2) yksilöiden vapaus valita ilman ulkopuolista väliintuloa. Vapaus nähdään asiana, jota yhteiskunnan tulee tavoitella ja jonka kautta yksilöt voivat toteuttaa omia päämääriään ilman häirintää. Toisaalta yksilönvapaus nähdään asiana, joka kannustaa ihmisiä näkemään itsensä yksilöinä joilla on mahdollisuus ja myös vastuu oman hyvinvointinsa parantamisesta;

- 3) yksityisomistuksen turvaaminen. Yksityisomistus nähdään tehokkaampana kuin yhteisomistus, ja sen vuoksi valtion tehtävänä on ylläpitää ja kehittää olosuhteita, joissa yksityisomistus on turvallista. Keinoja tähän ovat tasa-arvoinen lainsäädäntö, oikeushenkilöiden (yksilö tai yritys) keskinäisten sopimusriitojen ratkominen tuomioistuimissa, sekä turvallisuuden ylläpitäminen poliisin ja / tai armeijan avulla. Ja;
- 4) yhteiskunnallisen hyvinvoinnin lisääminen talouskasvun kautta. Jatkuva talouskasvu on ainoa tapa tuottaa hyvinvointia kaikille. Hyvinvointi lisääntyy koko yhteiskunnan mittakaavassa niin sanotun valumaefektin² kautta.

Yhdessä näitä kohtia tukee poikkitieteellisille teorioille³ rakentuva poliittinen- ja taloustieteellinen ajattelutapa, joka yhdessä tehostamisen ja tuottamisen lisäämisen retoriikkaan keskittyvän managerialismin (Ojala 2003, 27) kanssa muodostaa uusliberalismin aatteellisen perustan. Tätä aatteellista perustaa hyväksi käyttäen uusliberalistit alkoivat kritisoida II maailmansodan jälkeisen keynesiläistä hyvinvointivaltio politiikkaa sen tehotuudesta, ja tuottivat teoreettisen viitekehyksen säännöstelyn purkamiselle ja yksityistämiseksi (Larner 2000, 7). Käytännössä uusliberalistien oppeja koetettiin Iso-Britannia Margaret Thatcherin ja Yhdysvalloissa Ronald Reaganin aikakaudella, ja ne yleistyivät myös muissa teollistuneissa maissa 1980-luvulla – vaikkakin hieman eri käytännön painoituksin (Harvey 2008).

3.1 Uusliberalistisen tehokkuuden historialliset lähtökohdat

Jotta voitaisiin ymmärtää mitä on uusliberalistinen teoria ja sen käsitys valtiosta ja tehokkuudesta, on tehtävä katsaus uusliberalismin aatteelliseen historiaan. Käyn tässä luvussa pintapuolisesti läpi sellaisia klassisen liberalismien ydinkohtia, jotka ovat myöhemmin vaikuttaneet uusliberalismin teoriaan. Syvempää kirjallisuutta klassisesta libe-

2 Valumaefektillä (Trickle Down Effect) tarkoitetaan talouskasvun positiivisten vaikutusten hyötyjen valumista ylemmistä tuloluokista alempiin. Talouskasvun seurauksena rikkaat käyttävät enemmän rahaa köyhempien valmistamiin tuotteisiin, joka lisää tuotteiden omistavan yrityksen pääomaa, joka taas sijoitetaan muihin tuotteisiin. Näin myös köyhien suosimien tuotteiden hinnat teorian mukaan laskevat (Aghion & Bolton 1996, 151) Katso tarkemmin myös luku 4.1.

3 Näistä teoriasta tunnetuimpia ovat rationaalisen (tai julkisen) valinnan teoria, transaktiokustannusteoria (*Transaction Cost Economics, TCE*) ja päämies-toimija -teoria (*the Principal-Agent Theory*) (Larner 2000, 7).

ralismista ja sen vaikutuksesta poliittiseen liikehdintään löytyy melko runsaasti (esim. Buchanan 2005, Raico 1992).

Historian saatossa poliittista ja taloudellista liberalismia on kehitetty erillään toisistaan ja aatesuuntiin ovat vaikuttaneet useat eri ajattelijat hyvin erilaisista lähtökohdista. Liberalismin juuret voidaan paikantaa valistuksen aikakaudelle, jossa vapautta ja tasa-arvoa ihannoitiin. Vaikka liberalismia ei voi kuvata miksiäkään yhtenäiseksi oppijärjestelmäksi, kaksi poliittikkasuositusta nousee kuitenkin yhdistäväksi tekijäksi, jotka linkittävät historiallisen liberalismiin myös uusliberalismiin: 1) vapaus – oli kyseessä sitten mikrotasolla yksilönvapauksista tai makrotasolla markkinoiden vapaudesta; ja 2) valtion roolin minimoiminen eli niin sanottu minimivaltio (Patomäki 2008.)

Liberalismi kehittyi 1600-luvun saatossa ensimmäiseksi yhteiskuntasopimukseksi, jonka tavoitteet olivat määrittää ja turvata yksilön ja hänen omaisuutensa asema yhteiskunnassa silloisissa epävakaisissa olosuhteissa. Brittiläisen filosofin John Locken ajatteluun ja työhön perehtyneet tutkijat tulkitsevat Locken esittäneen 1600-luvulla liberalistisen demokratian keskeiset periaatteet yhteiskuntasopimuksessa⁴: poliittinen valta perustuu kansalaisten sopimukseen, hallinto tulee rakentaa enemmistön mukaan (*Majority Rule*), vähemmistön oikeuksia tulee kunnioittaa ja yksilön perusoikeudet on taattava. Liberalismin kehityksen kannalta tärkein kohta Locken yhteiskuntasopimuksessa oli kuitenkin yksityisen omistusoikeuden turvaaminen, koska se yhtäältä rajasi yhteiskunnan roolin omaisuutta suojelevaksi tahoksi ja toisaalta määritteli omaisuuden suojelemisen yhteiskunnan tärkeimmäksi tehtäväksi. (Kanerva 1992, 103-104). Locken mukaan syy ihmisten yhteisöjen muodostumiseen on heidän omaisuutensa säilyttäminen: ”Ihmisten yhteenliittymisen, valtioiden muodostamisen ja hallitusten alaisuuteen asettumisen suuri ja pääasiallinen päämäärä on heidän omaisuutensa säilyttäminen ja turvaaminen” (Laslett, 1990).

Locke perustelee näkemystään sillä, että ihmiset eivät olisi valmiita solmimaan yhteisöllisiä sopimuksia ellei heidän omaisuutensa turvallisuutta voitaisi taata. (Hahnel 2008, 45) Toisin sanoen ihmiset pyrkivät välttämään tilanteita, jossa joku saattaisi anastaa tai vahingoittaa heidän omaisuuttaan. Tällaisen uhkakuvan vuoksi yhteisössä solmitaan sopimus (laki), joka takaa omaisuuden koskemattomuuden sanktion (sakko- / vankeusran-

4 Yhteiskuntasopimusteorioiden historiaan johdattelee esim. Kari Saastamoisen artikkeli ”Yhteiskuntasopimusteoria” teoksessa Petter Korkman ja Mikko Yrjönsuuri (toim.) *Filosofian Historian Kehityslinjoja*, (Helsinki: Gaudeamus, 1998.)

gaistus) uhalla. Locke kannatti vapaita markkinoita ja rahaan perustuvaa taloutta. Hänen mielestään ihmisten halut voidaan tyydyttää rahan avulla. (Yolton 1985, 67-71) Tämä ajatus muotoutui nykyisen talousajattelun kulmakiveksi, kun rahan asema hiljalleen vaikiintui yleiseksi vaihdannan välineeksi.

Taloudellisesta liberalismista erillisenä suuntauksena kehittyi poliittinen liberalismi. Poliittinen liberalismi on filosofia, joka syntyi 1800-luvulla, pääasiassa Alexis de Tocquevillen ja John Stuart Millin teksteistä. Ajatussuunnassa laajennettiin vapauden käsitystä talouspainotteisesta ajattelusta yhteiskunnalliseen suuntaan. Poliittisen liberalismin keskeinen ajatus on yksilönvapaus ilman valtion tai yhteiskunnan interventiota. Ajatuksen taustalla on havainto siitä, että yhteiskunta ja valtio ovat ihmisen luomia järjestelmiä. (Patomäki 2007, 24) Mill muotoilee yhteiskunnan roolin seuraavasti:

”Ainoa päämäärä, joka oikeuttaa ihmisiä yksityisesti tai yleisesti sekaantumaan lähimmäisensä toimintavapauteen, on itsepuolustus. Ainoa päämäärä, jonka saavuttamiseksi voidaan oikeutetusti käyttää valtaa jonkun sivistyneen yhteiskunnan jäsenen yli vastoin hänen tahtoaan, on tarkoitus estää muita tuottamasta tälle vahinkoa” (Mill 1982, 17).

Toisin kuin Locke, joka rajasi yhteiskunnan vastuun ainoastaan omaisuuden säilyttämiseen, Mill tuo esille yksilöiden väliset konfliktit, jotka yhteiskunnan pitää selvittää. Vaikka Mill rajaa yhteiskunnan roolin hyvin pieneksi, tuo hän samalla erään uuden piirteen kansalaisoikeuskeskusteluun – yksilöiden fyysisen koskemattomuuden.

Liberalismin kehittyessä edelleen, syntyi seuraava tärkeä teoria, joka oli klassinen poliittinen taloustiede. Se laajensi Locken ja hänen seuraajiensa näkemyksiä. Mm. Adam Smith, David Ricardo ja Jeremy Bentham kannattivat Locken ajatusta siitä, että vapaat markkinat johtavat kaikkia hyödyttävään lopputulokseen. Ajatus perustui Smithin teoriaan markkinoita ohjaavasta ”näkyttömästä kädestä”. (Pekkarinen & Sutela, 1981).

Jotta ”näkyttömän käden” teoria olisi helpommin ymmärrettävä, on ensin määritettävä muutama avainkäsite. *Markkinoilla* tarkoitetaan yhteiskunnallista instituutiota, jossa osallistujat voivat vaihtaa tavaroita tai palveluja keskenään yhteisesti sovituilla ehdoilla. Jos tavara vaihdetaan *vapailla* markkinoilla, voi myyjänä toimia kuka tahansa lupautumalla toimittamaan tavaran / palvelun tiettyä rahasummaa vastaan. Kuka tahansa voi myös omaksua ostajan roolin suostumalla ostamaan tavaran / palvelun ennalta sovituilla

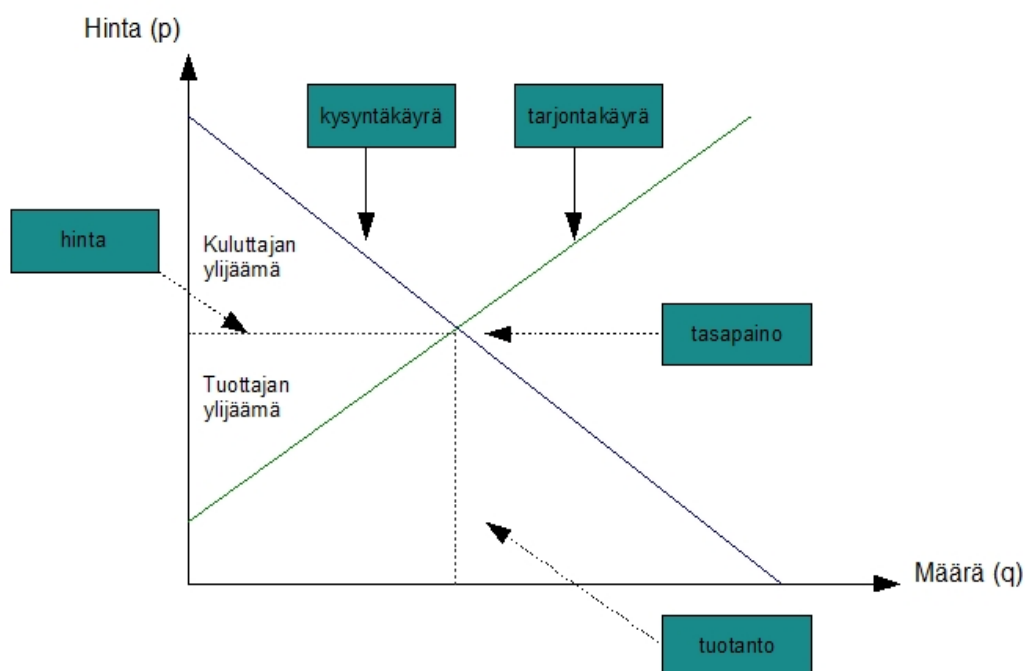
rahasummalla (Hahnel 2008, 101-102). Vapailla markkinoilla hinta määrittyy kysynnän ja tarjonnan kautta, eli ikään kuin ”näkymätön käsi” ohjaisi markkinoita.

Klassista poliittisen taloustieteen teoriaa on kritisoitu sen patriarkaalisen luonteen vuoksi. Locken omistamisen teorian mukainen valta keskittyi pitkälle omistavaan luokkaan, joka pääosin koostui valkoihoisista miehistä. Teorian kannatus synnytti parlamentarismia, mutta talousliberalismin avulla rakennettu parlamentarismi oli siis ennen kaikkea omistavan luokan intressejä turvaava järjestelmä, koska äänestys-oikeus rajoittui pitkälle 1800-luvulle omistamiseen. Vasta 1800-luvun lopun naisasialiikkeen ja työväenliikkeen nousu muutti parlamentaristista järjestelmää tasa-arvoisempaan suuntaan (Patomäki 2007, 25-26), kun omistusoikeuden ei katsottu olevan enää ainoa peruste äänestys-oikeudelle.

3.2 Uusklassinen taloustiede

Klassinen poliittinen taloustiede oli vakiinnuttanut asemansa länsimaissa 1800-luvulla ja John Stuart Millin kirjoitukset olivat yleisesti hyväksytyjä taloustieteellisessä ajattelussa. 1700- ja 1800-luvulla vallitsi oletus siitä, että arvo syntyy työstä. (Patomäki 2007, 26.) Vuosisadan lopulla tapahtui kuitenkin murros, kun Stanley Levons, Carl Menger ja Leon Walras – kumpikin erikseen ja toisistaan tietämättä – esittivät uusklassisen taloustieteen perusajatukset. He huomasivat etteivät klassisen poliittisen taloustieteen hintateoria, joka perustui siis tuotannontekijöiden arvosta johdettavaan lopputuotteiden arvoon, ja markkinatoimijoiden näkemykset olleet sopuinnussa. Rajahyödyn, eli marginaalihyötyteorian⁵ taloustieteellisissä malleissa yhteiskuntia ja sen instituutioita ei varsinaisesti tarvittu (Allardt 1997, 5), koska yksilöt itse järjestävät tarpeensa preferenssijärjestykseen (Menger 2007, 7). Näin kansantaloustieteen fokus siirtyi *yksittäisten* taloudellisten toimijoiden käyttäytymiseen ja siihen perustuvaan *hinnanmuutokseen*, jota ei klassinen talousteoria ollut käsitellyt. (Sutela & Pekkarinen 1981, 32). Alfred Marshall oli ensimmäinen taloustieteilijä, joka selitti hintamekanismia kysyntä- ja tarjontafunktiolla.

5 Rajahyöty on hyödykkeen tai palvelun kuluttamisesta seuraava hyöty. Yleensä rajahyöty on laskeva siten, että ensimmäisen hyödykkeen kuluttamisesta koituva hyöty on suurempi kuin hyödykkeen seuraavasta kuluttamisesta seuraava hyöty.

Kuva 2: Rajahyöty Marshallin mukaan

Kuvassa kysyntä ja tarjonta luovat tasapainotilanteen markkinoilla. Marshallin oppien mukaan tällainen tasapainopiste voidaan saavuttaa hinnan sopeutumisen kautta. Jos kauppiat haluavat myydä enemmän tuotteita kuin on ostajia, markkinoille tulee ylijäämää, joka vaikuttaa hintaan (p) alentavasti. Jos taas tuotteen kysyntä nousee nopeasti, seuraa tilanne, jossa tuotteiden määrä (q) on liian pieni. Ylikysynnän johdosta hinta (p) nousee, joka johtaa tilanteeseen, jossa kuluttajat eivät osta enää tuotetta. Näin ollen päädytään jälleen tasapainotilanteeseen hintasopeutumisen kautta (Begg, 1991).

Uusklassinen taloustiede on suuntaus, joka on hyvin ajankohtainen, sillä sen hintajous-toa sekä kysynnän- ja tarjonnan lakia käytetään edelleen laajasti teoreettisessa kirjallisuudessa – varsinkin tehokkuusargumenttien tukena. Uusklassinen taloustiede on uusliberalismin keskeinen osa. Sen mukaan vapaat markkinat saavuttavat tasapainon ilman valtion puuttumista markkinoiden toimintaan raha- tai finanssipolitiikalla. Uusklassisel-

la taloustieteellä on perusteltu myös yhteisön toimintaan liittyviä asioita (esim. Buchanan 1965) ja sillä usein pyritään laskemaan yhteiskunnan kokonaishyödyn määrää jonkin tietyn ilmiön suhteen.

Lyhyenä yhteenvedona luvusta voidaan sanoa, että uusliberalistinen tehokkuuskäsitys perustuu vapaisiin markkinoihin, vahvaan yksilönvapauteen, omistusoikeuteen ja sen turvaamiseen sekä hyvinvoinnin lisäämiseen talouskasvun kautta. Uusliberalismin aatteelliset juuret ovat klassisessa poliittisessa ja taloudellisessa liberalismissa. Klassinen liberalismi kehittyi 1600-luvun lopulta alkaen ja sai vaikutteita varsinkin valistusajalle tyypillisistä arvoista, kuten vapaus ja tasa-arvo. Vaikkakin poliittinen ja taloudellinen liberalismi kehittyivät irrallaan toisistaan, niillä oli samankaltaisia pyrkimyksiä. Näitä päämääriä olivat markkinoiden toiminnan turvaaminen silloisissa epävakaisissa yhteiskunnallisissa oloissa, sekä yksilön vapaus omien päämääriensä tavoitteluun. Klassinen talousliberalismi perustui Adam Smithin esittämälle ajatukselle siitä, että markkinat tasapainottavat itse itseään niin sanotun ”näkyvämmän käden” toimesta. Klassinen talousliberalismin hintateoria ei enää kyennyt esittämään riittäviä selityksiä markkinoiden käyttäytymiseen. Sen vuoksi 1800-luvun loppupuolella poliittisessa taloustieteessä alettiin keskittyä mikrotason selityksiin. Syntyi usklassinen taloustiede, joka pyrki näyttämään kuinka markkinat vapaana toimiessaan hakeutuvat tasapainopisteeseen yksityisten toimijoiden (yksilö tai yritys) toiminnan kautta.

Klassisen poliittisen ja taloustieteellisen liberalismien teoreetikkojen vuosisatojen saatossa kehittämät teoriat kehittyivät edelleen ja muodostuivat hiljalleen myös uusliberalistisen teorian kulmakiviksi. Ne määrittävät paljon sitä, minkälaisena uusliberalistinen teoria näkee valtion ja sen roolin. Tähän asiaan syvennyn seuraavassa kappaleessa.

4. Uusliberalistinen valtiomalli

Tässä luvussa määritän uusliberalistista valtiomallia keskittyen etenkin Robert Plantin ja Friedrich Hayekin teksteihin. Pyrin avaamaan uusliberalistisen teorian näkemystä valtion roolista ja tehtävistä. Alaluvussa 4.1 käsittelen tarkemmin vapaiden markkinoitten tehokkuutta uusliberalistisen teorian kautta. Alaluvussa 4.2 luon katsauksen teorian kannalta erittäin keskeiseen pareto-optimaalisuuden kriteeriin uusliberalistisen tehokkuuskäsitteen tavoitteena. Luku 4.3 keskittyy uusliberalistisen teorian oppi-isän, Friedrich Hayekin kehittämään teoriaan laista ja yleisistä säännöistä – eli niin sanotusta laillisuus-

periaatteesta – joka liittyy keskeisesti uusliberalismin näkemykseen lakiin perustuvasta valtiosta. Luvussa 4.4 avataan uusliberalistisen teorian käsitystä vapaudesta ja erityisesti yksilönvapauden tärkeydestä moraalisen ja oikeudenmukaisena asiana. Käsittelen myös uusliberalismin tulkintaa oikeudenmukaisuudesta ja tulonsiirroista. Tarkoituksenaani on tuoda esille niitä asioita, jotka määrittävät uusliberalistista tehokkuuskäsitettä, mutta myös tehokkuuskäsitteen soveltamiseen liittyviä asioita. Luvun tarkoitus on luoda mahdollisimman reilu ja tarkka käsitys uusliberalismin teoriasta ja sen antamista poliittikasuosituksista. Sen vuoksi en esitä kritiikkiä teorialle tässä luvussa, vaan käsittelen uusliberalistisen teorian tehokkuus-, vapaus- ja oikeudenmukaisuuskäsitteiden kritiikkiä luvuissa 6 ja 7.

Ensin kuvaan siis uusliberalistista valtiokäsitystä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Vaikka uusliberalismia on poliittisena ideologiana tutkittu varsin paljon viime aikoina (esim. Hall 1988, Hahnel 2007, Patomäki 2007, Harvey 2008), vähemmälle on jäänyt uusliberalistiseen teoriaan perustuva valtiomalli. Tätä aukkoa paikkamaan on ryhtynyt brittiläinen poliittisen filosofian tutkija Raymond Plant teoksellaan ”The Neoliberal State” (2009), jossa hän on ottanut tavoitteekseen selvittää mitkä ydinkohdat vaikuttavat uusliberalistiseen teoriaan valtiosta ja sen suhteesta talouteen sekä laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Kirjassaan hän lähestyy uusliberalismia poliittisena ilmiönä sekä talous- ja oikeusoppina, keskittyen erityisesti uusliberalismin näkemykseen valtion roolista. Plant on tutkijanuransa lisäksi ollut aktiivinen myös politiikassa toimien Englannin Labour-puolueen neuvonantajana.

Uusliberalistinen valtiomalli, kirjallisuudessa käytetään myös termiä minimivaltio (esim. Nozick 1990, Wolff 1991, Wood 1978), perustuu ennen kaikkea kolmelle ydinajatukselle: 1) Valtion ei tule puuttua markkinoiden toimintaan, 2) valtion tulee turvata yksilön vapaus tavoitella omia päämääriään ja 3) valtion tehtävä on turvata markkinoiden häiriötön toiminta ja yksityisomistus. Ensimmäistä kohtaa edustaa vapaiden markkinoiden ja vapaakauppainstituutioiden suosiminen. Toista kohtaa edustaa oikeudellinen viitekehys, eli niin sanottu laillisuusperiaate sekä yksilön vapauden moraaliset ulottuvuudet. Kolmas kohta kiteytyy valtion suvereeniin oikeuteen käyttää voimatoimia (Harvey 2008, 81). Näillä kolmella kohdalla voidaan uusliberalismin teoretikkojen mukaan saavuttaa ja ylläpitää mahdollisimman tehokasta markkinoiden toimintaa, joka siten lisää hyvinvointia. Seuraavaksi käyn edellä mainittuja kohtia läpi yksityiskohtaisemmin.

4.1 Tehokkuus markkinoilla

”(Uusliberalistisen) valtion tärkein tehtävä taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä on minimoida yksityisen pääoman kasautumisen esteet ja maksimoida kannusteet” (Martin 1994, 22).

Uusliberalismin teoreetikot ovat yksimielisiä siitä, että vapaasti toimivat markkinat ovat tehokkain keino saavuttaa yhteiskunnallista hyötyä. Vapailla markkinoilla vaihtosuhteita käydään yksityisesti tehtävien vapaaehtoisten sopimusten kautta. Sopijapuolena voivat olla niin yksilöt kuin yrityksetkin. Sopimus koskee kahden toimijan – jotka voivat olla yksilöitä tai isomman ryhmän edustajia – kahden taloudellisen hyödykkeen, joko aineellisen tuotteen tai aineettoman palvelun, vaihtoa (Rothbard 2008). Tärkeää kuitenkin on se, ettei sopimuksia rajoiteta mitenkään jonkin ulkopuolisen tahon, esim. valtion toimesta. Toimijat voivat itse päättää sopimuksen reunaehdoista, kuitenkin niin, että lakia noudatetaan.

Uusliberalistisen teorian mukaan vapailla markkinoilla toimivat tuottajat toimivat tehokkaasti hintamekanismin ja kilpailun kautta. Kysyntä ja tarjonta markkinoilla luovat tehokkaan tuotannon pisteen, josta hyötyvät yhteiskunnan tasolla kaikki halpojen hintojen ja parhaan kustannus- / hyötysuhteen kautta. Vapaat markkinat tuottavat tehokkaita ratkaisuja myös yksilötasolla. Hayekin mukaan yksilöillä on päätöksen taakka selässään: heidän on päätettävä minkälaisiin vaihtosuhteisiin he ryhtyvät. Vapailla markkinoilla on mahdollista saavuttaa paras tulos maksimoimalla omat hyötynsä, mutta se vaatii tietoa eri tuottajien välisistä eroista. (Hayek 1966, 79-81.)

Uusliberalismin teorian mukaista, pakkokeinoista vapaita markkinoita voidaan kuvata termillä *Laissez faire* – ”antaa mennä vain” (Malinen, 2003). Termi tarkoittaa käytännössä alhaista verotusta, markkinoiden toimintaa ilman valtion tai muun ulkoisen tahon puuttumista, minimaalista talouden sääntelyä ja yksityisomaisuuden turvaamista. Sosiaaliturva ja muut palvelut järjestetään markkinoiden kautta, esimerkiksi yksityisten vakuutusten muodossa. Minkäänlainen muu sosiaaliturvan järjestäminen ei käy, koska se vääristäisi kilpailuasetelmaa ja siten tuottaisi uusliberalistien mielestä tehottoman lopputuloksen.

Teorian mukaan jatkuva talouskasvu on edellytys hyvinvoinnin lisääntymiselle, koska uusliberalismin kannattajien mielestä yhteiskunnan rikastuminen hyödyttää kaikkia niin sanotun valumisefektin takia. Käytännössä talouskasvu johtaisi valumisefektiteorian mukaan tilanteeseen, jossa yhteiskunnan parhaiten toimeentulevan osan saama taloudellinen pääoma ja sen seurauksena lisääntynyt kulutus nostaa myös köyhien hyvinvointia, koska rikkaitten kulutus kohdistuu sellaisten yritysten tuottamiin palveluihin ja hyödykkeisiin, joissa köyhemmät ovat osana työvoimaa. Tämä taas johtaa tilanteeseen, jossa edellä mainittujen yritysten taloudellinen pääoma kasvaa ja ne voivat siten investoida lisää markkinoille. Syklin seurauksena, näin uusliberalistit uskovat, syntyy tilanne, jossa myös köyhien suosimat tuotteet halventuvat ja näin hekin hyötyvät talouskasvusta.

4.2 Pareto-tehokkuus

Jotta markkinat toimisivat mahdollisimman tehokkaasti on keskityttävä resurssien allokointiin, eli varojen jakamiseen. Yksinkertainen taloustieteellinen määritelmä resurssien allokoinnille on: ”kuka tekee mitä, ja kuka saa mitä” (Begg ym. 1997, 240). Otetaan esimerkiksi kaksi toimijaa, X ja Y jotka jakavat keskenään kaikki taloudessa olemassa olevat resurssit.

Kuva 3: Resurssien allokointi kahdelle toimijalle

Yllä olevasta kuvasta voimme nähdä, että kahden toimijan taloudessa piste A antaa X:lle hyödykkeitä määrän Q_x ja Y:lle määrän Q_y . Mikäli tuotantoa pystyttäisiin muuttamaan siten, että piste B olisi mahdollista saavuttaa, toisi se lisähyötyä molemmille X:lle ja Y:lle. Käytännössä olisi siis tehotonta tuottaa pisteessä A mikäli piste B olisi mahdollista saavuttaa (emt, 241). Mutta entä jos siirryttäisiin pisteestä A pisteeseen E? Silloin toinen toimija (Y) hyötyisi ja toinen (X) häviäisi. Tällaista kysymystä lähestyessä mukaan tulevat moraaliset ja muut uusliberalistisen talousajattelun ulkopuolella olevat arvot. Voidaan esimerkiksi esittää kysymys: onko Y:n saavuttama hyöty arvokkaampaa, vaikka X samalla menettääkin osan hyödykkeistä?

Kuten myöhemmin tulemme huomaamaan, tällaiset arvoihin ja moraaliiin liittyvät argumentit eivät liity uusliberalistiseen tehokkuusajatteluun. Sen vuoksi uusliberalistit suosivat talusteoriaa, jossa on pyritty erottamaan tasa-arvoisuus ja tehokkuus toisistaan. Tällainen ajattelutapa on pareto-optimi. Pareto-tehokas tilanne vallitsee silloin, kun yhdenkään ryhmän tai yksilön etua ei voida parantaa huonontamatta samalla muiden asemaa.

(Hahnel 2008, 53-54). Ajatuksen Pareto-tehokkuudesta kehitti italialainen *Vilfred Pareto* 1906 laatimalla matemaattisen kaavan, jolla hän kuvasi Italian epätasa-arvoista varallisuuden jakaumaa. Jätin kaavan kuitenkin tästä esityksestä pois, koska sen sisältämä matemaattisuus ei ole tarpeellista valitsemassani esitystavassa.

Uusliberalismin vapaakauppa-ajatuksen teoreettinen seuraus olisi edellä mainittu pareto-optimi tilanne, jossa kummankaan transaktioon osallistuvan osapuolen tilanne ei huononisi lähtötilanteesta, ja ainakin toisen osapuolen tilanne paranisi. Toisin sanoen siirryttäessä ennen vaihtoa vallitsevasta tilanteesta A vaihdon jälkeen vallitsevaan tilanteeseen B, vähintään toinen vaihtoon osallistunut osapuoli hyötyy ja kukaan ei häviä. Mikäli edellä mainittu tilanne ei vallitse, eli toinen tai molemmat osapuolet häviäisivät, yksimielinen tavaran tai palvelun vaihto ei pitäisi teoriassa olla mahdollista siihen sisältyvän tehottomuuden takia.

Pareto-optimia on käytetty uusliberalistien toimesta muulloinkin kuin vapaitten markkinoiden yhteydessä. Taloustieteen nobelisti James M. Buchanan (1965) on kehittänyt ihmisten käyttäytymistä analysoivan Klubi-teorian perustaen sen juuri pareto-optimiin. Myös muun muassa ihmisten äänestämiskäyttäytymistä on tutkittu pareto-optimaalisuuden näkökulmasta (Baake & Borck 2000). Pareto-optimaalisuuden teoria saa edelleen laajaa kannatusta monissa tehokkuuskeskusteluissa ja sen vuoksi on hyvä tietää, mitä pareto-optimaalisuus oikeastaan tarkoittaa.

4.3 Laillisuusperiaate

Tässä kappaleessa käsittelen sitä miten yksilön vapauten ja tehokkaaseen markkinoiden toimintaan voidaan vaikuttaa lain avulla. Varsinkin Friedrich Haeykin teksteissä korostetaan yleisten sääntöjen tärkeyttä ja näiden sääntöjen laatimiseen ja ylläpitämiseen tarvittavaa valtiota ja (perustus)lakia. Lain tavoitteena on turvata yksilön vapaus tavoitella omia päämääriään.

Uusliberalismin teorian mukaan valtion keskeisin tehtävä on lain ylläpitäminen niin sanotun laillisuusperiaatteen mukaisesti. Laillisuusperiaatteen (englanniksi *Rule of Law*) juuret ovat, klassisen liberalismiin tapaan, 1600-luvun valistusajan filosofiassa. Termi

tarkoittaa, että lain tulisi hallita voimakkaiden yksilöiden toiveiden sijasta (Radin 1989, s. 781).

Eräs uusliberalismin tunnetuimmista teoretikoista, Friedrich Hayek, on teoksissaan (esim. 1976, 1995) nostanut laillisuusperiaatteen valvomisen ja toimeenpanemisen valtion keskeiseksi tehtäväksi. Hayekin mukaan valtion harjoittama politiikka voidaan jakaa kahtia *nomokraattiseen* ja *telokraattiseen* politiikkaan. Nomokratia (tai spontaani järjestys) perustuu yksilön toimintaan, jota määrittävät ainoastaan perussäännöt (*General Rules*). Valtion tehtävä on puolustaa yksilön oikeuksia kaikkea, myös niin sanottua julkista mielipidettä, vastaan (Birindelli 2010,). Telokratia (tai suunniteltu järjestys) perustuu jonkin auktoriteetin (esimerkiksi valtion) asettaman ja yksilöille määräämän tietyn päämäärien tavoittelemiseen. Yksi esimerkkinä telokratiasta on demokraattinen valtio, jossa edustajat ja / tai enemmistö päättää mitä tai miten *kaikkien* kansalaisten on toimittava (Birindelli, 2010).

Michael Oakeshottin mukaan nomokraattinen politiikka keskittyy ideaan, jonka mukaan poliittiset instituutiot tuottavat perussäännöt yksityisten päämäärien tavoittelemiseen. Instituutioiden tehtävä ei siis ole ymmärtää tai todeta jotakin yhteistä päämäärää tai yleistä hyvää ja valjastaa yhteiskuntaa tällaisten päämäärien saavuttamiseen. Sen sijaan poliittiset instituutiot toimivat yksityisten päämäärien yhteentörmäysten välttämiseksi. Sellaisten tilanteiden, joissa X:n toiminta A:n saavuttamiseksi voi vaikeuttaa tai tehdä mahdottomaksi Y:n toiminnan B:n saavuttamiseksi. Edellä mainittu yhteentörmäys voidaan välttää sääntöjä noudattamalla, eikä siten, että valtio arvottaisi yhden päämäärän toisen yli. Koska laillisuusperiaate ei nomokratiassa ole alisteinen millekään muulle säännölle tai arvolle, sen ohittamista ei myöskään voida mitenkään oikeuttaa. Nomokratiassa laillisuusperiaate on siis perussääntö, jonka mukaisesti politiikan toimintaehtoja tarkastellaan (Plant 2009, 6).

Uusliberalistisesta näkökulmasta juuri nomokraattinen lähestymistapa on suosittu. Siinä laillisuusperiaate on keskeisessä asemassa ohittaen siten muiden instituutioiden arvot. Tarkastelen asiaa lisää myöhemmin, mutta jo tässä on hyvä huomauttaa, että sosiaalinen oikeudenmukaisuus ei voi olla yhteensopiva laillisuusperiaatteen kanssa. Tämä johtuu siitä, että sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaatimusta resurssien (uudelleen)jaosta ei

voida ymmärtää perussäännöksi, vaan puuttumiseksi yksityiseen päämäärän tavoittelemiseen (Plant 2009, 18). Valtion tavoittelemaa yleistä hyvää ei siis nomokratian katsantokannasta voi olla olemassa, jolloin sosiaalinen oikeudenmukaisuus on laillisuusperiaatteen ulkopuolella. Toisin sanoen uusliberalistisessa teoriassa tuomioistuimet nousevat demokraattisen ja parlamentaarisen päätöksenteon yläpuolelle, koska enemmistöpäätökset muodostavat potentiaalisen uhan yksilön oikeuksille ja perustuslaillisille vapauksille. Laillisuusperiaatteen ja perustuslain tiukan tulkinnan johdosta kaikkiin konflikteihin on haettava ratkaisu oikeusjärjestelmän kautta (Harvey 2008, 85).

Raymond Plantin mukaan (2009, 10-11) uusliberalistit näkevät telokratian valtiomuotona, jossa lakia ei itsessään pidetä arvokkaana. Toisin sanoen laki yleisenä sääntönä ei saa keskeistä sijaa. Sen sijaan telokratiassa arvostetaan ennalta määritettyihin tavoitteisiin pyrkimistä ja näin ollen lakiakin arvostetaan ainoastaan sen kautta, saavuttaako tai vaikuttaako se näihin ennalta asetettuihin päämääriin. Näin ollen laillisuusperiaatteesta ei sinänsä ole itsessään etua, vaan siitä on hyötyä vain tiettyyn päämäärään pyrkimisessä. Toisin sanoen laillisuusperiaatteen mukainen yleinen sääntö palvelee jotain ennalta asetettua päämäärää (esimerkiksi sosiaalinen oikeudenmukaisuus), eikä se siten ole hyödyllinen ilman tätä päämäärää tavoittelemista (sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen). Kansallissosialistinen Saksa, fasistinen Italia ja kommunistinen Neuvostoliitto mainitaan kaikki esimerkkeinä telokratiasta. Näiden ääriesimerkkien lisäksi II maailmansodan jälkeen muodostuneet hyvinvointivaltiot ovat uusliberalistien mielestä esimerkkejä telokraattisista valtiosta. Myös hyvinvointivaltiossa perustuslaille asetettiin tiettyjä yhteiskunnallisia tavoitteita. Kaikki tavoitteet ovat uusliberalistien mielestä kuitenkin sopimattomia laillisuusperiaatteen kanssa, koska se menettää tavoitteiden myötä itsenäisen asemansa.

Michael Oakeshott tiivistää telokraattisen ja nomokraattisen kahtiajaon siten, että telokraattisessa valtiossa laki määrittää *mitä* valtion tulee pyrkiä saavuttamaan kansalaisilleen. Nomokraattisessa valtiossa laki ei määritä mihin politiikalla pitäisi pyrkiä, vaan *miten* – määrittelemällä oikeudet ja velvollisuudet, jonka rajoissa yksilöt voivat tavoitella yksityisiä tavoitteitaan – politiikkaa tulisi tehdä (Oakshott 2006). Plant jatkaa, että Oakeshottin mukaan nomokratiassa *laki* on neutraalia ja tasapuolista, koska sen tavoite ei ole saavuttaa yleisiä tai kollektiivisia päämääriä. *Politiikka* nomokratiassa pyrkii parantamaan niitä puitteita, joiden mukaan yksilöt toteuttavat omia toimiaan (Plant 2009, 7–9). Nomokraattinen valtio tavoittelee siis ainoastaan sellaisten sääntöjen ja määräys-

ten parantamista, jotka edesauttavat yksilöiden toimimista yhteiskunnassa, eikä ole kiinnostunut mistään yhteisen edun tavoittelusta. Ideaalinen nomokraattinen valtio on puhdas oikeusvaltio (*Rechtstaat*).

Tässä kohtaa on kuitenkin esitettävä kysymys, voiko nomokraattinen valtio todella olla ilman mitään tavoitteita tai päämääriä? Ei kai laki nyt sentään voi olla täysin tarkoituksetonta? Lain täytyy kuitenkin tähdätä jonkin päämäärän tavoitteluun. Michael Oakeshott sanoo teoksessaan ”Lectures in the History of Political Thought”, että nomokraattisella valtiolla on kuin onkin joitakin päämääriä joihin se pyrkii lailla. Hän liittää tavoitteet Aristoteleen ajatukseen tunnustetusta hyvästä (*Admitted goods*)⁶: Tunnustettujen hyvien joukossa yksi arvostetuimmista on vapaus tehdä päätöksiä itse. Ja yksi suurimmista vastenmielisyyksistä on puuttuminen tähän vapauteen (”Among the most cherished of these ‘admitted goods’ is the freedom to make choices for themselves; and among their strongest antipathies is interference with this freedom”) (Oakeshott 2006, 485 – suomentanut J-EM). Eli nomokraattisen laillisuusperiaatteen tähtäimenä on jokin arvo, tässä tapauksessa vapaus, joka vaikuttaa lain säätämiseen ja sen sisältöön.

Nomokraattisen valtion laillisuusperiaatteen tulee täyttää seuraavat kriteerit:

- Sääntöjen täytyy olla julkisia ja ei-salaisia.
- Säännöt eivät saa olla retrospektiivisiä, eli taaksepäin suuntautuvia.
- Ei tiukkoja velvoitteita, paitsi ne jotka laissa määrätään.
- Molempia osapuolia on kuultava oikeusriidassa (*Audire alteram partem*) (Fuller 1962).

Sääntöjen läpinäkyvyys lisää yksilöiden vapautta, koska jokainen yksilö tietää mitä sääntöjä on noudatettava päätöksentekoprosessissa. Säännöt saavat koskea vain nykyistä ja tulevaa, eikä ne siten voi olla taaksepäin suuntautuneita. Tämä tarkoittaa sitä, ettei esimerkiksi rangaistuksia tai muita sanktioita voida määrätä takautuvaksi. Lain täytyy olla kaikille sama, joka myös tarkoittaa sitä, että riidan osapuolia on kuultava tasavertaisina ja molemmat osapuolet voivat tuoda esille oman kantansa riidassa. Yhdessä nämä Fullerin esittämät kohdat muodostavat tehokkaan lain (efficient law), jonka jokainen oikeusjärjestelmä tulee pitää sisällään. Tehokas laki ei ota moraalista kantaa, ja täyttää tä-

6 Termi tulee Aristoteleen Eudemoksen etiikka (Eudemian Ethics) teoksen ensimmäisestä kirjasta, jossa hän pohtii absoluuttisen hyvyyden määrittelmää. Hän kirjoittaa, että absoluuttisen hyvyyden määrittäminen on aloitettava asioista, jotka voidaan *myöntää hyväksi*. Näistä hän mainitsee esimerkkinä terveyden ja vahvuuden (Aristoteles Eudemian Ethics. 1.1218a)

ten nomokraattisen vaatimuksen lain ei-instrumentaalisesta luonteesta (Plant 2009, 16-17).

Tiivistäen voidaan siis sanoa, että uusliberalistisen teorian mukaan valtion tulee olla nomokraattinen, eli sellainen, joka ei aseta mitään yleisiä päämääriä yksilöiden päämäärien edelle. Valtio takaa yksilöille vapauden tavoitella omia päämääriä laatimalla yleiset säännöt – niin sanotun laillisuusperiaatteen – joka toimii kontrollivälineenä mahdollisten markkinoilla tapahtuvien ristiriitojen sattuessa. Ristiriidat käsitellään oikeusistuimissa perustuen lakiin. Lain tulee olla kaikille sama, eli tulkintaa ei harrasteta, vaan lakia toteutetaan kirjaimellisesti ja esimerkiksi lieventäviä asianhaaroja ei tunneta. Jos kaksi eri lähtökohdista tulevaa yksilöä tekee saman rikoksen, saavat he siitä myös saman, laissa määrätyn rangaistuksen.

4.4 Yksilön vapaus ja oikeudenmukaisuus

Tässä luvussa käsittelen uusliberalistisen teorian käsitystä vapaudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Käsittelen niitä samassa luvussa siksi, että ne ovat monelta osin päällekkäisiä käsitteitä. Uusliberalistit pitävät yksilön vapautta asiana, joka on oikeudenmukainen. Kuvaan ensin vapauskäsitettä yleisellä tasolla Isaih Berlinin klassisen ”Two Concepts of Liberty”-artikkelin kautta, sekä syvennän hieman yksilönvapauteen liittyviä uusliberalismin teoriasta kumpuavia moraalisia argumentteja. Termi vapaus toistuu uusliberalistisessa teoreettisessa tekstissä usein ja se nousee yhdeksi tärkeimmäksi tekijäksi yksilön ja valtion roolien määrittäjänä, ja sosiaalipolitiikan suuntaviivojen muodostajana. Luvun toisessa osassa otan esille Robert Nozickin ajattelun oikeudenmukaisuudesta ja valtion roolista.

Isaiah Berlinin esseetä ”Two Concepts of Liberty” (Berlin 2002) pidetään viime vuosisadan ehkä tunnetuimpana poliittisen vapauden käsitettä analysoivana artikkelina. Berlin esitti esseessään erottelun negatiiviseen ja positiiviseen vapauteen. Vaikka erotte-lua on sittemmin kritisoitu (esim. Harris 2005), toimii jaottelu kuitenkin yhä yleisenä lähtökohtana poliittista vapautta käsitteleville keskusteluille. Esseessä Berlin tutkii kah-ta keskeistä vapauden käsitteen historiallista käyttötapaa. Näitä hän nimittää ”positiiviseksi” ja ”negatiiviseksi” vapauden käsitteiksi. (Berlin 2002, 12.) Näistä positiivinen vapaus tarkoittaa vapautta *johonkin* ja negatiivinen vapaus, vapautta *jostakin*.

Uusliberalistinen teoria painottuu negatiiviselle vapauden tulkinnalle, joten keskityn tässä luvussa ainoastaan sen kuvaamiseen. Positiivista vapautta käsittelen lisää luvussa 8.

Berlin luonnehtii negatiivista vapautta yksinkertaisesti sellaiseksi alueeksi, jolla ihminen voi toimia muiden estämättä. Mitä enemmän toimijaa estetään tekemästä sitä, mitä hän ilman estämistä kykenisi tekemään, sitä vähemmän hänellä on vapautta. Myöhemmin Berlin on asettanut negatiivista vapautta koskevan kysymyksen myös muotoon: ”Kuinka monta ovea on minulle avoinna”, jolla hän viittaa negatiivisen vapauden luonteen liittyvän vapaudelle aiheutuvista esteistä. Mitkä ovat asioita, joita en voi tehdä muiden estäessä – tarkoituksella tai tahattomasti – toimintaani? (Berlin 1972, 72.) Negatiivisessa vapaudessa – tai tarkemmin vapauden menettämisessä – on siis kysymys siitä, että inhimilliset toimijat asettavat esteitä yksilölle. Muut estävät yksilöä toimimasta siten, kuin hän olisi periaatteessa ilman muiden puuttumista voinut toimia. ”Jos olisin sokea, olisi minulta tämän tekstin lukemisen ovi kiinni, eikä se ole Berlinin mukaan minun rajoittamistani, sillä minua eivät tässä rajoita toiset inhimilliset toimijat vaan ennemminkin 'luonto' tai jokin vastaava” (Syrjämäki, Internet-lähde). Sitaatin merkitys on siis se, että vapaus jostakin tarvitsee luonnollisesti jonkin olemassaoloa⁷. Tässä tapauksessa sokeus ei ole johdu ihmisten toiminnasta tai sen seurauksesta (kuten voisi olla vaikka väkivallasta syntyvän vamman kohdalla), vaan kenties sokeus on syntyperäinen tila tai jonkin sairauden aiheuttamaa. Ydinkohta negatiivisen vapauden kohdalla on se, että vapaus on riippumattomuutta toisten ihmisten toiminnasta ja niiden seurauksista.

Uusliberalismissa korostuu vahva yksilönvapaus, jolle suurimpina riskeinä nähdään juuri ulkopuolinen puuttuminen yksilön toimintaan. Siksi yksilön vapaus pakkokeinoisista on uusliberalismissa erityisen tärkeässä roolissa. Yksilön vapauden turvaaminen tulee nähdä yhteiskunnan tärkeimpänä prioriteettina. Friedrich Hayekin sanoin ”Vapautta voi suojella ainoastaan silloin, kun sitä pidetään korkeimpana periaatteena, jota ei voida hylätä minkään muun seikan vuoksi (*[F]reedom can be preserved only if it is treated as a supreme principle which must not be sacrificed for any particular advantage [...]*)” (1973, 57).

7 Jotta voisin olla vapaa x:stä, pitää x:n olla olemassa.

Uusliberalistisen vapauden ensimmäinen periaate on, että *jokainen yksilö omistaa itsensä*. Tämä niin sanottu itsensä omistaminen (*self-ownership*)⁸ nähtiin kapitalismin leviämisen ja säilyttämisen edellytyksenä. Vapauden ensimmäisen periaatteen hyväksyminen tuottaa kuvan myös oikeudenmukaisuudesta. Kaikki sellainen toiminta, joka rikkoo yksilön itsensä omistamista on epäoikeudenmukaista. Näin ollen murha, raiskaus ja varkaus ovat väärin, koska ne rikkovat yksilön omistusoikeutta itseensä (Williams 1996). Yksilön vapautta suojataan laillisuusperiaatteen mukaisella perustuslailla ja ristiriitapaukset käsitellään oikeusistuimissa.

Edellä mainittu yksilönvapauden määritelmä liittyy ainoastaan yksilönvälisiin suhteisiin ja siten sen ainoana uhkana on toisten käyttämät pakkokeinot. Määritelmä ei ota kantaa eri yksilöiden fyysisiin tai henkisiin kykyihin, eikä myöskään yksilöiden päämääriin – kunhan ne eivät ole ristiriidassa muiden yksilöiden päämäärien kanssa yksilön omistusoikeuteen liittyen. Hayek (1966, 134) määrittää pakkokeinojen käytöksi tilanteen, jossa yhden yksilön toimet perustuvat toisen yksilön tahtoon siten, että se hyödyttää ainoastaan jälkimmäistä yksilöä. Yksilön vapauteen liittyy myös tiedon vapaa saatavuus. Mikäli tieto toiminnan seuraamuksista on vain yhden tahon hallussa, on Hayekin mielestä myös toiminta kontrolloitua. Hayek määrittää pakottamista tai pakkokeinojen käyttöä käytännön tasolla eteenpäin mielenkiintoisesti sanoessaan, että ”vaikka nälkään nääntymisen uhan vuoksi joutuisin hyväksymään omasta mielestäni epämiellyttävän työn erittäin alhaisella palkalla, ei minua siihen pakotettaisi työnantajan toimesta. Niin kauan kuin minulle haitallisen tilanteen tarkoitus ei ollut saada minua palvelemaan toisen henkilön tahtoa, ei se ole uhka vapaudelleni. Samalla tavalla kuin tulipalo, joka tuhoaa taloni tai onnettomuus, joka haittaa terveyttäni”⁹ (emt. 137, vapaasti suomentanut J-EM).

Tällainen yksilön vapaus, jota pakkokeinot eivät voisi häiritä, voidaan uusliberalistien mielestä saavuttaa vapaiden markkinoiden kautta. Valtio ei voisi harjoittaa vapailla markkinoilla pakkokeinoja, kuten verotusta tai kilpailun rajoittamista. Pakkokeinojen poissaolo johtaisi tilanteeseen, jossa yksilö pystyisi vapaasti tavoittelemaan omia pää-

8 Filosofi David Kelley on kirjoittanut, että itsensä omistaminen on osa kapitalismiin liittyvää yrityshenkisyyttä, ja että sitä kuvaa "a sense of self-ownership, a conviction that one's life is one's own, not something for which one must answer to some higher power (itsensäomistaminen, vakaumus siitä, että yksilön elämä on yksilön oma, eikä jotain sellaista mistä täytyy vastata jollekin korkeammalla voimalle" (Kelley 1994, 4 – suom. J-EM).

9 ”So long as the act (of withholding the benefit) has placed me in my predicament is not aimed at making me do or not do specific things, so long as the intent of the act that harms me is not to make me serve another ends, its effect on my freedom is not different from that of any natural calamity – a fire or a flood that destroys my house, or an accident that harms my health” (Hayek 1966, 137).

määriään. Jos markkinat olisivat täysin vapaat, mikään instituutio ei voisi rajoittaa tiedon saamista. Näin ollen yksilöiden toiminta ei olisi kontrolloitua, vaan he olisivat uusliberalistisessa mielessä vapaita toimimaan ja tekemään informoituja päätöksiä. Toisin sanoen, vapailla markkinoilla tieto olisi myös vapaata.

Uusliberalistinen oikeudenmukaisuusajattelu perustuu pitkälti edellä mainittuun yksilönvapauteen. Sen lisäksi uusliberalistinen teoria ottaa kantaa tulonsiirtoihin liittyvään keskusteluun. Tässä keskustelussa yksi tunnetuimmista uusliberalismin teoreetikoista on Robert Nozick, jonka teos ”Anarchy, State and Utopia” (1974) on saavuttanut paljon huomiota. Teoksessaan Nozick vastustaa John Rawlsin oikeudenmukaisuuskäsitystä, josta hän kirjoittaa teoksessaan ”A Theory of Justice” (1971).

Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian keskiössä on demokraattisen yhteiskunnan¹⁰ keskeisten instituutioiden oikeudenmukaisuus (1971, 3). Rawlsin (1988, 139) mukaan näiden instituutioiden, eli poliittisen perustuslain, poliittisen lainsäädäntöprosessin, koulutus- ja terveydenhuoltojärjestelmän, verotus- ja tulonsiirtojärjestelmän, markkinoiden ja perheen, on tarjottava yhteiskunnan jäsenille sopivat puitteet tavoitella omia rationaalisia päämääriään.

Robert Nozick (1974, 26) kannattaa omassa tekstissään minimalistista valtiota, jolla on lähinnä puolustukseen, suojeluun ja sopimusten valvontaan liittyviä tehtäviä. Se on Nozickin mukaan ainoa moraalisesti perusteltavissa oleva, oikeutettu ja tavoiteltava valtio. Koska yksilöiden oikeudet ovat loukkaamattomia, laaja hyvinvointia jakava valtio rikoo yksilöiden oikeuksia. Minimalistinen valtio on filosofi John Locken yövärtijavaltio suppeine toimialoineen (Saastamoinen 1998, 45). Tällaisen valtiomallin oikeutuksiin kuuluu rajoittaa poliittista valtaa haluavia. Nozickin mielestä Rawlsin oikeudenmukaisuuden teemat ja erityisesti uudelleenjakopolitiikka ovat luonteeltaan epäoikeudenmukaisia, koska ne eivät ensisijaisesti perustu yksilöiden vapaisiin valintoihin (Nozick 1974, 184-185), vaan ovat telokraattisia yhteiskunnan yleisiä tavoitteita.

Lyhyenä yhteenvetona luvusta voidaan sanoa, että uusliberalistinen valtiomalli perustuu vapaisiin markkinoihin, jossa pyritään tekemään pareto-optimaalisia ratkaisuja. Valtio

¹⁰ Demokraattinen yhteiskunta tarkoittaa Rawlsin teksteissä sukupolvesta toiseen ulottuvaa sosiaalisen yhteistoiminnan järjestelmää, jonka jäsenet ovat vapaita ja tasa-arvoisia persoonia. (Rawls 1972, 4; 12).

perustuu laissa asetetuille yleisille säännöille, eli niin sanotulle laillisuusperiaatteelle. Tällaista valtiota voidaan kuvata termillä nomokraattinen. Se tarkoittaa sitä, ettei uusliberalismin teorian mukainen valtio aseta mitään yhtäläisiä päämääriä lain tavoitteeksi. Laki on luonteeltaan tasa-arvoista, eli se ei ota huomioon mitään ulkoisia seikkoja, vaan sitä tulkitaan jokaisen oikeustoimijan (yksilö tai yritys) kannalta samalla tavalla. Lieventäviä asianhaaroja tai muita vastaavia ei siis tunneta. Laillisuusperiaatteen päämäärä on taata yksilöille vapaus toimia ilman valtion, instituutioiden tai yksilöiden pakkokeinoja. Tällaista vapautta sanotaan negatiiviseksi vapaudeksi, eli vapaudeksi jostakin.

Tästä luvusta on hyvä ottaa opiksi se, miten uusliberalistinen teoria ja sen kannattajat näkevät vapauden ja sitä kautta valtion roolin. Yksilö ja hänen preferenssinsä nousevat hyvin korkealle uusliberalistisessa ajattelussa, ja heidän pahin uhkakuva vapaalle ja tehokkaalle yhteiskunnalle on juuri kaikenlainen puuttuminen yksilöiden toimintaan. Puhtaasti teoriaan perustuva uusliberalistinen valtio koostuisi ainoastaan vapaista yksilöistä, jotka tekisivät markkinoilla osto- ja myyntipäätöksiä ilman minkäänlaista ulkopuolista puuttumista heidän toimintaansa. Tällainen tilanne herättää luonnollisesti lukuisia kysymyksiä ja kyseenalaistuksiakin. Käsittelen niitä kuitenkin hieman myöhemmin, luvuissa 6 – 8. Seuraavaksi pohdin sitä, minkälaisia ehtoja ja suosituksia uusliberalistinen teoria antaa sosiaalipolitiikan tehokkaalle toteuttamiselle.

5. Uusliberalistinen tehokkuus sosiaalipolitiikassa

Tässä luvussa keskityn uusliberalismin ja sosiaalipolitiikan välisiin suhteisiin. Otan esille niitä asioita, jotka uusliberalistisessa teoriassa vaikuttavat sosiaalipolitiikan toteuttamiseen ja sen muotoihin. Alaluvussa 5.1 keskityn uusliberalismin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kritiikkiin ja alaluvussa 5.2 vapaiden markkinoiden vaatimukseen palveluiden- ja hyödykkeiden tuotannon yksityistämisestä.

Olen yrittänyt piirtää mahdollisimman tarkkaa kuvaa uusliberalismin teorian lähtökohdista ja teoreetikkojen visiosta valtion roolista. Kävin aikaisemmissa luvuissa läpi uusliberalismin historian ja klassisen taloustieteen, uusliberalistisen valtiomallin piirteitä niin vapaiden markkinoiden tehokkuuden, laillisuusperiaatteen kuin yksilön vapauden näkökulmista. Toin myös esille joitakin uusliberalismin teorian näkemyksiä oikeudenmukai-

suudesta. Kaikista näistä kohdista voidaan päätellä, että sosiaalipolitiikka ja uusliberalistinen tehokkuusvaatimus eivät oikein sovi hyvin yhteen.

Kuten olen aiemmin jo kirjoittanut, uusliberalismin eräänä ydinajatuksena on vahva yksilönvapaus, joka voidaan saavuttaa laillisuusperiaatteen kautta. Totesin myös aikaisemmin luvussa 4.3, että ajatus sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ei ole yhteensopiva uusliberalistisen laillisuusperiaatteen kanssa. Tässä luvussa tarkoitukseni on avata edellä mainittua ristiriitaa sekä analysoida uusliberalismin näkemystä tehokkaasta sosiaalipolitiikasta. Keskityn tässä luvussa myös uusliberalistisen valtiomallin käytännön seurauksiin sosiaalipolitiikassa, erityisesti vaatimukseen palveluiden yksityistämisestä.

5.1 Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ristiriita

Tässä kappaleessa käsittelen sosiaalista oikeudenmukaisuutta uusliberalistisen teorian kannalta. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kritiikkiin liittyy monia näkökulmia. Yksi niistä liittyy yhteen uusliberalismin peruskäsitteeseen, eli vapauteen. Sosiaalipolitiikkona olen itse sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vankkumaton kannattaja, mutta yritän ennen vastakritiikkiä lähestyä uusliberalistista näkemystä niin reilusti kuin se minulle vain on mahdollista.

Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden uusliberalistisen kritiikin ensimmäinen osa on ennen kaikkea Friedrich Hayekin kehittämä. Se liittyy hyvin vahvasti laillisuusperiaatteeseen. Kuten aikaisemmin olen kuvannut, Hayekille lain pitää olla nomokraattista. Lain pitää tarjota universaali ja ennakoita kehys yksilöiden oman edun tavoittelulle. Lain ei pidä asettaa jotakin tiettyä yhteiskunnallista päämäärää ylitse muiden päämäärien. Hayekin mukaan yhteisten päämäärien asettamisessa piilisi suuri autoritäärisyyden tai jopa totalitaarisuuden riski (Hayek, 1995).

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus tähtää kuitenkin juuri tietyn ennalta-asetetun päämäärän, eli taloudellisten ja sosiaalisten resurssien oikeudenmukaisen jaon (esim. Sen 2010), saavuttamisen. Oletus siitä, että lain täytyy taata yksilöille tietty osuus hyödykkeistä (sosiaalisen) oikeudenmukaisuuden nimessä on uusliberalistisesta näkökulmasta väärä, koska niukkuuden vallitessa oikeudenmukaista osaa hyödykkeistä ei voida kui-

tenkaan taata jokaiselle yksilölle. Friedrich Hayek (1976, 82) on kirjoittanut lain oikeudenmukaisuudesta ja yksilöiden eroavaisuudesta. Hän huomauttaa, että (1) valtio joka kohtelee kaikkia kansalaisiaan kaikille saman, yleisen säännön mukaisesti, ja (2) valtio joka tekee kaiken mahdollisen asettaakseen kansalaiset mahdollisimman tasa-arvoiseen materiaaliseen asemaan, eroavat toisistaan paljon. Yksilöt eroavat toisistaan monissa sellaisissa piirteissä, joihin valtio ei voi vaikuttaa. Samanlaisen aineellisen tason turvaaminen yksilöille tarkoittaisi, että valtion pitäisi kohdella yksilöitä eri tavoilla. Jotta valtio pystyisi tarjoamaan samanlaisen materiaalisen aseman kaikille yksilöille, pitäisi sen pystyä ottamaan huomioon yksilöiden eroavaisuudet voimassa, älykkyydessä, taidoissa ja muissa ominaisuuksissa. Eroavaisuuksien vuoksi valtion pitäisi selkeästi kohdella eri yksilöitä eri tavoin, jotta se voisi kompensoida ominaisuuksissa vallitsevat erot.¹¹

Hayekin kuvaama tilanne, jossa valtio pyrki tasoittamaan yksilöiden eroavaisuuksia ja siten puuttuisi toimillaan markkinoiden toimintaan ja yksilönvapauteen, ei ole uusliberalistien mielestä oikeudenmukainen. Sosiaalista oikeudenmukaisuutta ajava valtio ei ole yhdenmukainen uusliberalistiseen teoriaan perustuvan, nomokraattisen oikeusvaltio-ideaalin kanssa (Plant 2008, 85). Uusliberalistiselta kannalta vapaasti toimivat markkinat ovat puolueeton prosessi, joka tuottaa oikeudenmukaisia ratkaisuja, kunhan yksilöille taataan tasapuolinen oikeus tavoitella omia etujaan vailla ulkopuolista häirintää.

5.2 Yksityistäminen

Sosiaalipolitiikan järjestämisen kannalta on olemassa kolme eri sektoria, jolla hyvinvointipalvelut voidaan tuottaa. Valtion ja kuntien alainen, yleensä verorahoin rahoitettu julkinen sektori, vapaaehtoistyöhön ja hyväntekeväisyyteen perustuvien järjestöjen kolmas sektori sekä markkinoilla toimiva ja voittoa tavoitteleva, yksityiseen omistukseen ja yritystoimintaan perustuva yksityinen sektori, jonka rahoitus tulee vakuutuksista tai kuluttajien maksamista maksuista.

¹¹ ”There is, of course, a great difference between governments treating all citizens according to the same rules in all the activities it undertakes for other purposes and the government doing what is required in order to place the different citizens in equal (or less unequal) material positions [...] Since people will differ in many attributes which governments cannot alter, to secure for them the same material position would require that the government treat them very differently. Indeed, to assure the same material position to people who differ greatly in strength, intelligence, skill, knowledge and perseverance as well as their physical and social environment, government would clearly have to treat them very differently to compensate for these advantages and deficiencies it could not alter” (Hayek 1976, 82).

Omaisuuuden yksityistäminen on yksi tärkeimmistä uusliberalismin vaatimuksista. Omistussääntöjen puuttuminen nähdään ihmisten hyvinvoinnin ja talouskehityksen parantamisen esteenä (Harvey 2008, 81-82). Omistusoikeuksien kirjaaminen lakiin nähdään keinona, jolla voidaan välttää *Tragedy of the Commons* -dilemma¹². Valtion hoitamien tehtävien on saatava yksityistettyä ja purettava sääntelystä. Toisin sanoen, valtion puuttuminen markkinoiden toimintaan on lopetettava. Kuten aikaisemmin (luvussa 3.1.1) kirjoitin, kilpailu hintasopeutuksen, eli kysynnän ja tarjonnan kautta saavutettavan tasapainopisteen, avulla nähdään tapana saavuttaa tehokas tasapainotilanne. Kilpailu ei tosin rajoitu pelkästään yrityksiin, vaan se ulottuu myös ihmisten, kaupunkien, maakuntien ja valtioiden välille. Kun kilpailu yhdistetään yksityistämiseen ja sääntelyn purkamiseen, saavutetaan uusliberalistien mukaan tehokkuutta ja tuottavuutta (esim. Nickel 1996, 738), vähennetään byrokratiaa ja parannetaan laatua (esim. Porter & Teisberg 2004). Nämä argumentit toistuvat usein juuri hyvinvointipalveluista puhuttaessa.

Ehkä puhtasoppisinta yritystä siirtää uusliberalismi käytännön politiikaksi edusti Margaret Thatcherin oikeistolainen hallitus, joka toimi Britanniassa vuosina 1979 – 1990. Thatcher otti Friedrich Hayekin oppeja käyttöön ja oli varsinkin julkishyödykkeitä vastaan. Hänen mielestään yhteiskuntaa ei ollut olemassa, oli ainoastaan yksilö ja perhe (Hall 2011, 11). Thatcherin ja hänen neuvonantajansa Keith Josephin ajaman uusliberalistisen politiikan seurauksena muun muassa valtion rahoittamaa sosiaalityötä vähennettiin, julkisia menoja leikkattiin, julkista sektoria purettiin sekä yksityisyrittäjyyttä ja vapaita markkinoita alettiin suosia (Le Grand & Robinson 1984, 28-30). Stuart Hall toteaa kirjassaan ”Kulttuurin ja politiikan murroksia” (1992, 327), että ”thatcherismin uudellaisuus oli sen tavassa yhdistää uudet vapaan markkinatalouden opit eräisiin orgaanisen konservativismin perinteisiin painotuksiin”. Thatcherin aikakauden seuraukset olivat työttömyyden nousu, joka johtui valtion täystyöllisyyspolitiikasta luopumisesta; Milton Friedmanin monetarismin¹³ oppien mukainen tuloverotuksen laskeminen, joka johti inflaation laskuun ja talouskasvun nousuun 1980-luvun loppupuolella. Monia valtio-omisteisia yrityksiä yksityistettiin ja avattiin siten markkinoita kilpailulle. Luonnollisen monopolin omaavien sähkö-, kaasu-, ja vesilaitosten yksityistäminen ei johtanut kovinkaan

12 *Tragedy of Commons* on Garrett Hardinin teoria, jonka mukaan yhteisö, joka koostuu omia etujaan rationaalisesti ajavista yksilöistä kuluttaa loppuun yhteisöomistuksessa olevan rajallisen luonnonvaran, vaikka se olekaan kenenkään etujen mukaista (Hardin 1968).

13 Monetarismin peruseriaate on säännellä rahan määrää markkinoilla keskuspankkien toimesta. Rahan kvantiteettiteorian (kysynnän ja tarjonnan lakien) mukaan rahan liiallinen määrä markkinoilla aiheuttaa inflaatiota ja siksi rahaa pitäisi laskea markkinoille hitaasti ja tasaisesti (Friedman, 1970).

suureen kilpailun lisääntymiseen. Yleisesti ottaen yksityistäminen kuitenkin laskee kuluttajahintoja ja lisäsi uusliberalistisen teorian mukaista tehokkuutta. Thatcherin aikakauden politiikka myös vähensi valtion sosiaalimenoja – kuten asumisen tukemista, opetusta ja tukia – huomattavasti (Krieger 1986, 182-184).

On selvää, että uusliberalistinen teoria ei jätä sosiaalipolitiikalle juurikaan tilaa. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus on ristiriidassa uusliberalistisessa teoriassa suuresti arvostetun yksilönvapauden kanssa. Uusliberalistisen teorian mukaan valtio ei voi puuttua markkinoiden toimintaan, edes auttamalla hädänalaisimpia kansalaisiaan. Se rikkoisi yksilönvapautta ja näin johtaisi epätasa-arvoiseen ja yksilönvapautta rajoittavaan tilanteeseen. Uusliberalismin teorian mukaisia oppeja on yritetty soveltaa eri puolilla maailmaa (Harvey 2008). Seurauksena on ollut valtion roolin pienentäminen muun muassa sosiaali-, terveys- ja koulutussektorien yksityistämisen myötä. Kuten aikaisemmin olen jo todennut, yksityistämisen vaatimus johtuu siitä, että tehokkuus voidaan saavuttaa uusliberalistisen teorian mukaisesti ainoastaan vapailla markkinoilla. Näin ollen valtio ei voi puuttua markkinoiden toimintaan missään määrin. Tässä kappaleessa esitetyt asiat ovat erityisen tärkeitä yhteiskunta- ja hyvinvointipolitiikasta vastaaville. Heidän on syytä ymmärtää minkälaisia seurauksia yllä kuvaamastani uusliberalistisen tehokkuusajattelun käytännön toteuttamisesta on ja mihin koko uusliberalistinen tehokkuusajattelu perustuu. Mikäli uusliberalistinen tehokkuus asetetaan politiikan tavoitteeksi, on syytä ymmärtää, että yksityistäminen ja markkinoituminen on silloin ainoa vaihtoehto. Samalla on hyvä huomata, että politiikan tavoitteena on silloin myös minimivaltio.

Uusliberalistinen valtiokäsitys ei suinkaan ole vailla ongelmia. Seuraavaksi siirryn esittämään näitä uusliberalistisen teorian mukaisen valtiokäsityksen sisältämiä ongelmakohtia. Ongelmakohtien ytimessä on oletus siitä, että vapaat markkinat voisivat tuottaa tehokkaan lopputuloksen. Esitän myös kritiikkiä uusliberalistisen teorian vapaus- ja oikeudenmukaisuuskäsityksille.

6. Tehokkuus sosiaalitaloudellisesta näkökulmasta

Tässä luvussa tarkastelen uusliberalistista tehokkuuden määritelmää sosiaalitaloudellisesta näkökulmasta. Ensin kerron hieman yleisellä tasolla siitä, mitä sosiaalitalous tieteenä ja mikä sen suhde on taloustieteeseen ja sosiaalipolitiikkaan. Sen jälkeen esitän

täydennyksiä ja kritiikkiä uusliberalistisen teorian tehokkuuskäsitykselle, sekä tuon esille vaihtoehtoisia tulkintoja tehokkuuden luonteesta ja ulottuvuuksista. Aluksi tarkastelen tehokkuutta muutamien käytännön esimerkkien kautta: Ensin luvussa 6.1 tehokkaan terveydenhuollon ja sitten luvussa 6.2 hoivan ja tehokkuuden kautta. Tarkastelen uusliberalismin tasa-arvo- ja oikeudenmukaisuuskäsityksiä kriittisesti luvussa 6.3.

Suomessa käytettävä sosiaalitalous –termi on moninainen ja laaja. Tässä tutkimuksessa käsitän sosiaalitalouden (*social economics*) taloustieteelliseksi tarkastelutavaksi, jolla on kuitenkin perustavanlaatuinen ero valtavirran taloustieteeseen. Tarkastelutapa keskittyy nimittäin talouden rakenteellisiin lähtökohtiin, jotta se voi tunnistaa taloudessa olevat *ongelmat* ja *kielteiset seuraukset*. (O'Boyle 1996, ix-x.) Sosiaalitalouden tutkimusintressit ovat yhteiskuntapolitiikan ja talouden keskeiset kysymykset, kuten sosiaalipolitiikan toimien vaikuttavuuteen, riittävyteen ja rahoitukseen liittyvät asiat, palveluiden kehittämistarpeet, väestön ikääntyminen, tuloerojen muutokset, sosiaaliturvan vaikutus tasa-arvoon ja kansalaisten hyvinvointiin. Yhtäältä kysymys on hyvinvointivaltion taustalla olevista periaatteista sekä julkisesta rahoituksesta, toisaalta siitä minkälaisia positiivisia vaikutuksia sosiaaliturvalla on kansantalouteen. (Pusa ym, 2003).

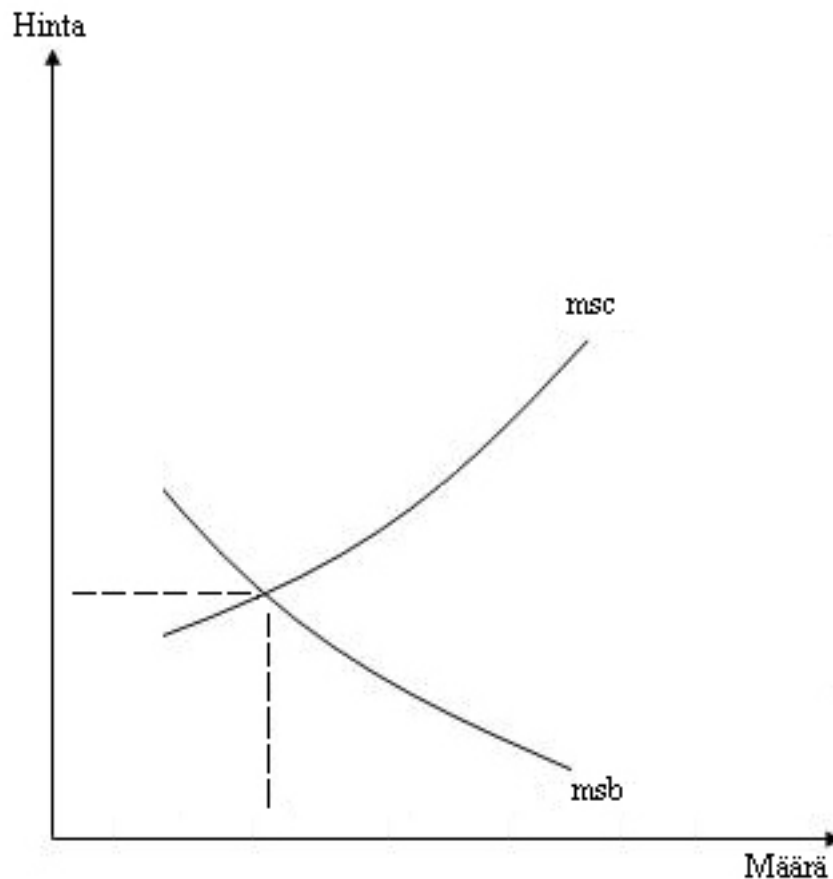
Nicholas Barr (1992, 2004) ja Julian Le Grand (Le Grand ym, 1992) ovat tutkineet politiikkaa ja hyvinvointivaltion tehokkuutta talousteorian avulla. He tunnistavat teksteissään niitä tehottomuuteen liittyviä ongelmia, johon täysin vapaasti toimivat markkinat ajautuvat rakenteidensa kautta. Sosiaalipolitiikka liittyy Barrin ja Le Grandin sosiaalitalousteorian mukaan sekä oikeudenmukaisuustavoitteen, että tehokkuuden lisäämiseen. Sosiaalitalouden mukaan tehokkuutta voidaan nimittäin lisätä puuttumalla tehottomaan markkinoiden toimintaan valtion harjoittaman sosiaalipolitiikan kautta.

Käyn seuraavaksi läpi sosiaalitaloudellista teoriaa kahden esimerkin kautta. Esimerkit eivät kuitenkaan liity mihinkään empiiriseen aineistoon, vaan ne ovat enemmänkin teoreettisia hypoteeseja, eli oletuksia siitä mitä voisi tapahtua. Esimerkkien kautta voidaan kuitenkin havaita markkinoilla piileviä ongelmakohtia ja uusliberalistiseen tehokkuusajatteluun liittyvän minimivaltion tehottomuus.

6.1 Tehokkuus terveydenhuollossa

Terveys ja sen lisääminen on yksilön hyvinvoinnin kannalta tärkein asia. Siksi se on myös yksi sosiaalipolitiikan keskeinen tehtävä, johon kohdistetaan suuri määrä resursseja. Nojaten vankasti sosiaalitalouteen, tarkastelen tässä kappaleessa mitä tehokas resurssien allokointi tarkoittaa terveydenhuollossa ja minkälaisia seurauksia puhtaasta uusliberalistisen taloustieteen tehokkuusargumentista voisi olla yhteiskunnan ja yksilön konnaishyödyn kannalta.

Usein terveydenhuollosta puhuttaessa otetaan lähtökohdaksi moraaliset argumentit. Voidaan mennä jopa niin pitkälle, että väitetään tehokkaan terveydenhuollon olevan sellaista, jossa pyritään tarjoamaan parasta laatua kustannuksista välittämättä. Tällainen argumentti on tietysti mieleton kirjaimellisesti otettuna, koska jos kaikki resurssit laitettaisiin terveydenhuoltoon, ei yhteiskunta pystyisi tuottamaan mitään muuta. Näin ollen jouduttaisiin ristiriitatilanteeseen, jossa pelkästään terveydenhuoltoon panostamalla ihmisten terveys huononisi, koska muita, suoraan terveyteen vaikuttavia hyödykkeitä ei olisi saatavilla kaikkien resurssien ollessa sidottuna terveydenhuoltoon. Ääriesimerkin tarkoituksena on tehdä huomio tehokkuus-termin määrittämisen tärkeydestä. Tarvitaan siis määritelmä, joka ottaa huomioon sekä *hyödyt*, että *haitat*. Tällaisen tehokkuuden määritelmän tarjoaa uusliberalistiseen teoriaan perustuva, vapailla markkinoilla kysynnän ja tarjonnan lakien mukainen tilanne (Le Grand ym. 13-19):

Kuvasta nähdään, että tehokkain tuotannon taso on kohdassa, jossa yhteiskunnallisen rajahyödyn (msb), eli lisäyksikön tuotannosta aiheutuva lisäys hyötyyn, ja rajakustannuksen (msc), eli lisäyksikön tuotannosta aiheutuva lisäys kustannukseen, ero on pienin: toisin sanoen kohta, jossa rajahyöty on yhtä suuri kuin rajakustannus muodostaa yhteiskunnallisen ihanneltilanteen. Kävin asiaa läpi aiemmin luvussa 3.2, joten en kertaakaan tässä tämän enempää.

Miten tällainen puhtaasti uusliberalistisen taloustieteen tehokkuusajattelu käytännössä näkyisi terveydenhoidon järjesteämisessä? Tarkastellaan asiaa siten, että otamme mukaan Le Grandin ja kumppaneiden (1992, 36-41) esimerkin sairaalavuoteista. Tarkoituksena on tehdä tehokas päätös vuodepaikkojen lisäämisestä tietyn kaupungin sairaalaan. Oletetaan, että 1000 lisävuodetta tekisi rajahyötynä 20 m€ ja rajahaittana 10m€ kaupungille. Seuraavat 1000 lisävuodetta tekisivät kaupungille vähemmän hyötyä kuin ensimmäinen 1000 kappaletta, eli 12 m€ ja rajakustannus olisi suurempi, sekin 12 m€. Alla olevasta taulukosta voimme nähdä kuinka rajahyöty ja rajakustannus kehittyisivät jokaisen 1000 sairaalavuodeyksikön kohdalla:

Sairaalavuoteiden määrä (x 1000)	Yhteiskunnan rajahyöty (m€)	Yhteiskunnan rajakustannukset (m€)
1	20	10
2	12	12
3	8	16
4	6	22
5	5	30

Taulukko 2: Sairaalavuoteiden määrän yhteiskunnallinen rajahyöty ja -kustannus. (Le Grand ym. 1992, 39).

Taulukosta voimme suoraan päätellä yhteiskunnallisen tehokkuuspisteen nykyisen tehokkuusmääritelmän puitteissa: Ensimmäisen tuhannen lisävuoteen rajahyödyt ovat 10 m€ korkeammat kuin rajakustannukset. Toisen tuhannen lisävuoteen kohdalla rajahyöty ja rajakustannus ovat samat. 3000 – 5000 lisävuoteen hankkimisessa rajahyöty on selkeästi pienempi kuin rajakustannus. Näin ollen olisi tehokasta hankkia 2000 lisävuodetta sairaalaan. Esimerkistä voimme havaita, että uusliberalistista uusklassiseen talousteoriaan perustuvaa tehokkuusajattelua voidaan periaatteessa soveltaa terveydenhuoltoon, sekä muihin resurssien allokointiin liittyviin asioihin.

Le Grand ja kumppanit tuovat kuitenkin esille, että käytännössä taloustieteen tehokkuuskäsitteen soveltaminen ei ole kovin yksinkertaista. Yhteiskunnalle koituvaa kokonaishyötyä on vaikeaa arvioida, koska siihen vaikuttavat myös muut kuin taloudelliset tekijät. Esimerkiksi terveydenhuollosta saatava hyöty on kohentunut terveydentila. Kohentuneen terveydentilan voi myös nähdä johtavan kokonaisvaltaisempaan hyvinvoinnin lisääntymiseen, jos otetaan huomioon sairauden parantumisesta aiheutuneet hyödyt esimerkiksi yksilön lähipiirille. Se taas saattaa lisätä yksilön hyvinvointia entuudestaan. Tällaisen ei-aineellisen hyödyn mittaaminen on kuitenkin vaikeaa, koska se vaatisi tietoa siitä, kuinka paljon yksilöt sitä elämässään arvostavat. On tietysti mahdollista spekuloida sillä, että terveydentilan huononeminen johtaa ansioiden tippumiseen, jota voidaan kyllä mitata (emt. 40-41). Kipua tai muun haitan kokemista tulojen kautta tehtävä mitaus ei silti ota huomioon. Lisäksi edellä mainitun perusteella voitaisiin tehdä väärä johtopäätös, jonka mukaan yksilöt, joilla ei ole tuloja eivät myöskään arvostaisi terveyttään. Tulojahan ei voi sairauden vuoksi menettää, jos niitä ei alunperinkään ollut.

Välittämättä terveydenhuollon hyödyn mittaamistapojen vaikeudesta on kuitenkin huomattava, että resurssien allokoinnista ei voida tehdä järkeviä johtopäätöksiä keskittymällä pelkästään taloudellisiin aspekteihin. Lisäksi on huomattava, että terveydenhuollosta tehtävät päätökset on tärkeää liittää siitä aiheutuviin hyötyihin, siitäkkin huolimatta, että niiden mittaaminen on hankalaa. Työvoiman ja pääoman käyttö sairaalan rakentamiseen, esimerkiksi koulun tai tien sijasta, on osoitus siitä, että sairaalan tuomat hyödyt ovat suuremmat kuin lisäkoulun tai uuden tien (emt. 42). Myös oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden näkökulmat liittyvät terveydenhuollosta saataviin hyötyihin ja tarkastelen niitä omassa luvussaan.

On siis tärkeää kysyä voidaanko vapaiden markkinoiden kautta saavuttaa tehokas lopputulos terveydenhuollossa. Yhtäältä voidaan ajatella, että alkuperäinen uusliberalistinen tehokkuuden määritelmä toteutuu, mikäli markkinoilla on tarpeeksi valinnanvapautta. Jos esimerkiksi sairaalassa joutuu maksamaan kalliita hintoja, saa huonoa hoitoa tai joutuu odottamaan kohtuuttoman kauan, voidaan olettaa, että ihmiset valitsisivat jonkin toisen sairaalan. Siten lähestyttäisiin kilpailun kautta tilannetta, jossa rajahyöty ja rajakustannukset kohtaisivat toisensa ja näin voitaisiin saavuttaa tehokas tasapainopiste. Asia ei ole kuitenkaan ihan noin yksinkertainen. Le Grand ja kumppanit (1992, 43-48) nostavat esille kolme kohtaa, jo mainittujen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden lisäksi, jotka aiheuttavat ongelmia terveydenhuollon tehokkaalle toteuttamiselle vapaille markkinoilla:

- 1) **Kysynnän epävarmuus.** Ihmisten on vaikea ennakoida terveydentilansa huonontumista, eivätkä he siten myöskään tiedä milloin tarvitsevat terveystalvveluita. Tämä johtaa myös taloudelliseen taakkaan, koska yksilöiden on vaikea tehdä päätöksiä säästämistä ja kuluttamisesta myös epätodennäköisten sairastumisten osalta;
- 2) **Kuluttajien epätäydelliset tiedot.** Toisin kuin monia muita hyödykkeitä tai palveluja, terveydenhuollossa tyypillistä on palvelun toimittajan (lääkäri) ja ostajan välinen epätasapaino tiedon määrässä. Potilaan on vaikea arvioida palvelun laatua, koska ennen hoidon aloittamista hänellä on yleensä melko vähän tietoa sairaudestaan, sekä eri hoitomuotojen eroista ja niiden vaikutuksista. Näin ollen kuluttajan on luotettava lääkärin antamaan tietoon. Monia hoitoja ei myöskään uutisita, joten vaikka potilas huomaisikin hoidon olevan tehotonta, on siihen myöhäistä enää vaikuttaa. Tiedon jakautuessa epätasaisesti on hyvin epätodennäköis-

tä, että lääkärit ja sairaalat pyrkisivät tarjoamaan hyvää palvelua kilpailun kautta. Mikäli kuluttajat eivät tiedä hyvän ja huonon hoidon eroja, he tuskin hakevat markkinoilta parempaa palvelua. Voidaan olettaa, että tällaisessa tilanteessa kuluttajat hakisivat mielummin pitempää, luottamukseen perustuvaa hoitosuhdetta palvelun tarjoajalta;

- 3) **Ulkoisvaikutukset**¹⁴. Terveystenhoitosektorilla syntyy ulkoisvaikutuksia helposti esimerkiksi siten, että yksi osapuoli ottaa rokotuksen ja siten samalla vähentää rokotuksen kohteena olleen taudin tarttumista muuhun väestöön. Terveystenhoidosta koituvat ulkoisvaikutukset muuttavat kuitenkin yhteiskunnan saamaa rajahyötyä, koska rajahyötyyn vaikuttaa sekä yksityinen hyöty sekä ulkoinen hyöty. Toisin sanoen, mitä suurempi ulkoisvaikutus, sitä suurempi eroavaisuus on yhteiskunnan ja yksityisen (yksilö, yritys, tai muu sellainen) kustannuksissa tai hyödyissä. Mikäli ulkoisvaikutukset leviävät merkittävästi, markkinat eivät voi toimia enää tehokkaasti (ulkoisvaikutuksista lisää esim Kapp 1950, Hayden 1983; 2006, Eberle & Hayden 1991, Hahnel 2008; 2011).

Edellä mainittu osoittaa siis, että uusliberalistisen teorian mukainen tehokkuusvaatimus ei voi toteutua terveydenhuollossa. Markkinat tarvitsevat valtion väliintuloa, joista yleisin tapa on sääntelyn lisääminen. Säännöillä ja määräyksillä pyritään vaikuttamaan yllä olevaan kohtaan 2 siten, että luodaan standardit joiden mukaan terveydenhuollon laatua voidaan tarkkailla. Terveystenhoitosektorilla standardit sisältävät muun muassa lääkäreiden koulutustason, sairaaloiden siisteyden, lääkkeiden määräämiseen liittyvät ohjeistukset, ja niin edelleen. Valtiolla ei yleensä ole resursseja hoitaa tarkkailua itse ja sen vuoksi se usein siirretään erilaisten erikoistuneiden instituutioiden, esimerkiksi Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tai sosiaali- ja terveystalouden lupa- ja tarkastusviraston (Valvira), vastuulle.

Kohtaan 1 ja 3 valtio voi puuttua verotuksen ja erilaisten tukien kautta. Tällöin voidaan välttyä siltä, että terveydenhoitokustannukset yksilölle nousisivat kohtuuttoman korkeiksi. Sairaalat ovat valtion rahoittamia ja palveluita voidaan tarjota ilmaiseksi tai hyvin halvalla. Lääkekuluja voidaan valtion toimesta subventoida, jolloin lääkkeet tulevat

¹⁴ Ulkoisvaikutuksia syntyy, kun osa yleis- tai julkishyödykkeiden kulutuksen tai tuotannon vaikutuksista koituu kolmannen osapuolen hyödyksi tai haitaksi (Loikkanen ym. 1997, 138-139).

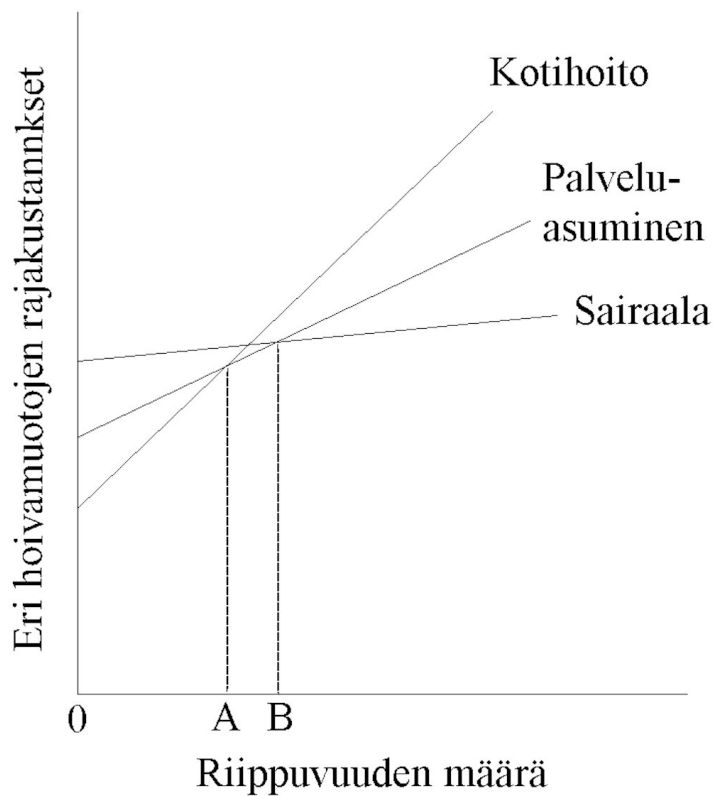
halvemmaksi ostaa. Näin myös ulkoisvaikutuksista johtuvaa haittaa voitaisiin vähentää. Palaan ulkoisvaikutuksiin liittyvään pohdintaan vielä myöhemmin. Seuraavaksi esitän toisen hypoteettisen esimerkin, jossa uusliberalistisen teorian tehokkuuskäsite joutuu koetukselle.

6.2 Hoiva ja tehokkuus

Jokaisessa yhteiskunnassa on lapsia, vanhuksia, päihteistä riippuvaisia ja mielenterveyshäiriöisiä ihmisiä, eli yksilöitä, jotka eivät pysty huolehtimaan itsestään ja tarvitsevat sen vuoksi muiden tukea ja hoivaa (*Social Care*). Hoiva voi olla informaalia, eli lähipii-
rin tuottamaa, tai formaalia, jossa hoivan tuottajana voi olla markkinoilla toimiva yksityinen yritys, vapaaehtoistyötä tekevä järjestö, tai julkinen sektori valtion tai kuntien alaisen toimijan kautta. Tässä kappaleessa on tarkoitus luoda katsaus uusliberalistisen teorian mukaiseen tehokkaaseen hoivantuotantoon ja siitä syntyviin ongelmiin.

Le Grand ym. (1992, 118-119) erottavat hoivan toteuttamisessa kolme eri päätyyppiä: palveluasuminen (*residential care*), kotihoito (*domiciliary care*) ja päivähoito (*day care*). Näistä ensimmäisessä henkilö asuu palveluasunnossa, jossa saa hoivaa ja palveluita asumisensa tueksi. Toisessa taas henkilö asuu kotonaan, jonne hänelle toimitetaan tarvittava apu ja kolmannessa hoiva annetaan päivän aikana keskuksissa tai kerhoissa.

Kuten jo aikaisemmin on todettu, uusliberalistinen tehokkuus perustuu vapailla markkinoilla syntyvästä rahahyödyn ja rajakustannusten leikkauspisteestä, joka määrittyy kysynnän ja tarjonnan kautta. Tässä Le Grandin ym. (1992, 119-120) esimerkissä pyritään selvittämään vanhuksille tarjottavien kolmen eri hoivamuodon tehokkuus edellä mainituin, kysynnän ja tarjonnan lakien tuottamin reunaehdoin. Jos voimme mitata jokaisen eri hoivamuodon hyödyt ja kustannukset, olisi helppoa nähdä tehokas tasapainopiste: tehokkain tuotannon taso on kohdassa, jossa hoivan tuottamisen rajahyöty on yhtä suuri kuin sen tuottamisesta aiheutuva rajakustannus. Tämä esimerkki on hyödyllinen teorian tasolla, mutta se kohtaa monia käytännön hyödyn mittaamiseen liittyviä ongelmia. Sen vuoksi tässä esimerkissä on tilannetta hieman yksinkertaistettava ja keskityttävä pelkäämään kustannustehokkuuteen. Kysymys, johon pyritään saamaan vastaus on: mikä hoi-
van muoto on halvin tai kustannustehokkain tie hyödyn saavuttamiseen?

Kuva 4: Hoivan tasapainomalli (The Balance of Care Model)

Kuvan tapaista menetelmää selvittää kustannustehokkuutta kutsutaan *Balance of Care*-malliksi¹⁵. Vaaka-akselilla mitataan asioita, jotka ovat johtaneet vanhusten hoivan tarpeeseen, kuten (avusta) riippuvuuden määrää, eli niitä piirteitä, jotka johtavat hoivan marginaalikustannusten kasvuun. Pystyakselilla mitataan vaihtoehtoisten hoivan muotojen – kuten vanhusten palveluasumisen, kotihoidon tai sairaalahoidon – yhteiskunnalle aiheuttamia marginaalikustannuksia. Nämä kustannukset muodostuvat sellaisista asioista, joita vanhus tarvitsevat saavuttaakseen tarvittavan toimintaedellytyksen (esimerkiksi päivän askareista suoriutumisen). Mikäli kuvio pystytään rakentamaan, on sen perusteella suppean kustannustehokkaan hoivan muodon valitseminen helppoa: valitaan sellainen hoivan muoto, jolla on alhaisin yhteiskunnalle syntyvä marginaalikustannus (emt. 120-121). Näin ollen kuvasta näemme, että mikäli yksilön riippuvuuden määrä on 0:n ja A:n välillä, niin kustannustehokkain hoivan muoto hänelle on kotihoito. Mikäli taas riippuvuuden määrä on A:n ja B:n välissä, kustannustehokkain hoivan muoto on

15 The Balance of Care (BoC)-malli kehitettiin 1) ennustamaan yksilöllistä hoivan tarvetta ja 2) kunnallisen sosiaali- ja terveystalouden saatavuutta, joita tarvitaan mainittujen tarpeiden tyydyttämiseksi (Tucker, Hughes, Burns & Challis 2008).

palveluasuminen. Jos riippuvuuden määrä on B tai yli, niin kustannustehokkain hoivan muoto on sairaalahoito.

Tässä kohtaa herää kuitenkin kysymys, minkälaisia ongelmia hoivan markkinoille jättäminen kenties tuottaa? Kriitikot nostavat esiin kolme huolenaihetta; hoivan ulkoisvaikutukset, epätäydellisen tiedon sekä irrationaalisuuden. Myös tasa-arvoon ja yhteisöllisyyteen liittyviä ongelmia on nostettu esille. Käsittelen tässä kolmea ensimmäistä:

Ulkoisvaikutuksia käsiteltiin jo edellisessä kappaleessa jonkin verran. Ne siis syntyvät tilanteesta, jossa yhden markkinoilla toimivan (tuottaja tai kuluttaja) toiminnasta koituu kolmannelle osapuolelle, ilman hänen omaa osallisuuttaan, joko haittaa tai hyötyä. Hoivalle koitua ulkoisvaikutus (*Caring Externalities*) on sellainen, jossa ihmiset ovat kiinnostuneita muiden saamasta hoivasta, vaikkei se heitä suoraan kosketakaan (Enjolras 2004, 284). Toisin sanoen, ihmiset ahdistuvat mikäli yksilö ei saa tarvittavaa hoivaa tai hoivan taso on liian huono. Mikäli tilannetta korjataan hoivan kehittämisellä, muutkin kuin edellä mainittu yksilö hyötyy siitä. Mikäli hoivan ulkoisvaikutuksia on olemassa, markkinoilla on taipumus hoivan vajaatuotantoon, ja siten syntyy tehoton tilanne. Vajaatuotanto johtuu tilanteesta, jossa yksilö ottaa huomioon vain itselleen aiheutuvat hyödyt ja haitat. Le Grand ym.(1992, 123-124) havainnollistavat tilannetta seuraavasti: Vanhus haluaa palveluasuntoon, muttei hänellä ole varaa siihen, koska hänen yksityinen rajakustannuksensa ylittää yksityisen rajahyödyn. Oletetaan kuitenkin, että hänen lähipiirinsä huolestuu tilanteesta, ja ajatellaan heidän tyytyväisyytensä arvoa, mikäli vanhus menisikin palveluasuntoon (ulkoinen hyöty) ja omaa tyytyväisyytensä arvoa (yksityinen hyöty). Jos nämä hyödyt lasketaan yhteen, ne ylittäisivät palveluasumisen rajakustannuksen vanhuksen kohdalla. Esimerkissä on kyse siis siitä, että yhteiskunnalle koitua rajahyöty (ulkoinen hyöty + yksityinen hyöty) ylittäisi yksityisen rajakustannuksen ja näin ollen olisi yhteiskunnan kannalta tehokkaampaa saada vanhus palveluasuntoon. Näin ei kuitenkaan markkinoilla voi käydä, koska yritykset eivät ota ulkoisvaikutuksista mahdollisesti seuraavaa rajahyötyä mukaan laskelmiinsa.

Epätäydelliset tiedot. Markkinoiden tehokas toiminta vaatii sitä, että jokainen markkinoilla toimija omaa täydelliset tiedot toimintansa seurauksista. Hoivasta puhuttaessa toimijoiden tulisi ennen kaikkea tietää, mitä on hyvä laatu ja hyvä palvelu. Paras tapa saa-

da tällaista tietoa on vertailla eri palveluntarjoajia (Le Grand ym. 1992, 124-125). Se on kuitenkin miltei mahdotonta, kun ottaa huomioon kappaleen alussa määritellyt erityisryhmät, jotka hoivaa eniten tarvitsevat. Vanhukset, lapset tai mielisairaajat eivät kykene saavuttamaan tarpeellista tietoa tehdäkseen rationaalisia päätöksiä vapailla markkinoilla. Vapaiden markkinoiden vaatimaa, niin sanottua Homo Economicus¹⁶ -toimitsijaa on kritisoitu usealta eri kannalta. Keskityn kritiikkiin syvemmin kappaleessa 7.2.

Irrationaalisuus; vaikka markkinatoimijoilla olisikin mahdollista saada tarvittavat tiedot päätöksentekoon, he eivät toimi aina järkevästi. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi oppimishäiriöistä tai mielenterveysongelmista kärsivien yksilöiden kohdalla. Vapailla markkinoilla jonkun muun pitäisi tehdä päätökset heidän puolestaan (emt. 126). Tilanteeseen liittyy intressien ristiriita, sillä päätöksiä tekevällä yksilöllä saattaa olla erilaiset intressit kuin yksilöllä, joita päätös koskee.

Kuten terveydenhuoltoa käsittelevässä kappaleessa jo todettiin, markkinat eivät yksin kykene saavuttamaan tehokasta tasapainopistettä. Tarvitaan siis valtion väliintuloa, jolla voidaan korjata markkinoiden ongelmia. Ensimmäinen tapa on sääntöjen luominen, jonka avulla voidaan vaikuttaa tiedon saamisen ja irrationaalisuuden ongelmiin. Tiedon vaikea saatavuus sekä kyvyttömyys tehdä informoituja päätöksiä saattaa johtaa tilanteeseen, joka mahdollistaa hyväksikäytön hoivan tuottajien toimesta. Sen vuoksi tarvitaan sääntöjä ja standardeja, joiden mukaan hoivan laatu voidaan määrittää ja varmistaa. Sääntely voidaan toteuttaa joko valtion omistamien instituutioiden (vanhainkodit, sairaalat, palveluasunnot) muodossa tai erityisen valvontaverkoston rakentamisella. Tällaisessa valvontaverkostossa valtio valvoo markkinoilla toimivia palveluntuottajia esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden tai tarkastajien toimesta.

Toinen valtion tapa puuttua markkinoiden toimintaan on erilaiset tuet, jotka voidaan nähdä vastauksena hoivan ulkoisvaikutusten tuomiin ongelmiin. Koska ulkoisvaikutuksia luovia palveluita tai hyödykkeitä alituetetaan, voi valtio puuttua asiaan tukemalla palveluntuotantoa ja siten korjata tuottamisesta syntyneen alijäämän. Käsittelen toimenpiteitä, joilla valtio voi korjata tai oikaista markkinoiden tehottomuutta lisää kappaleessa 8.

¹⁶ Termi Homo Economicus viittaa yksilön taloudellisten, yksityisten ja instrumentaalisten tavoitteiden hyödyn maksimoimiseen tähtäävään toimintaan (Zarifovski 2003).

6.3 Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus

Tässä luvussa esitän kritiikkiä ja vaihtoehtoisia näkemyksiä uusliberalistiseen teoriaan perustuvalla oikeudenmukaisuus ja tasa-arvokäsitykselle. Oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvosta puhuttaessa teoreetikot jakaantuvat yleensä kahteen leiriin. Ensimmäisen, Lockelta periytyvän hayekilaisen näkemyksen mukaan sosiaalinen tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus täytyy pitää visusti erossa toisistaan. Näkemyksen mukaan oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo liittyvät toisiinsa ainoastaan muodollisesti: laki kohtelee kaikkia samankaltaisesti. Toisin sanoen jos kaksi yksilöä tekee saman rikoksen, on heidän rangaistuksensakin sama. Tämä näkemys on siis uusliberalistisen laillisuusperiaatteen mukainen. On kuitenkin hyvä huomauttaa, että uusliberalistit pitävät edellä mainittua tilannetta täysin tasa-arvoisena ja siten myös moraalisesti oikeana. Tärkeää on havaita se, miten uusliberalistisen teorian mukaan määritellään tasa-arvoisuus. Uusliberalistisen teorian mukaan tasa-arvoinen tilanne syntyy, jos jokainen yksilö ja yritys voi tavoitella omia päämääriään vailla ulkoista väliintuloa, eli pakkovaltaa. Tasa-arvon määritelmä rajoittuu kuitenkin oikeustoimijan (eli yksilön tai yrityksen) päätäntävaltaan markkinoilla. Uusliberalistisen teorian mukaan yksilöiden välisiin eroihin resursseissa tai lähtökohdissa ei pidä puuttua minkään tahon toimesta, koska se vääristäisi markkinoiden toimintaa ja siten johtaisi epätasa-arvoiseen lopputulokseen (Hayek 1976, 82.) Mielestäni on kuitenkin aika selvää, että hayekilainen näkemys tasa-arvosta sortuu liialliseen idealismiin. Ihmiset syntyvät hyvin erilaisiin lähtökohtiin, jotka saattavat vaikuttaa koko heidän elämänsä ajan rajoittaen heidän valintamahdollisuuksiaan. Oikeus valita muuttuu pakoksi valita tietyistä vaihtoehdoista (Van Aershot 2006, 70).

Toista, esimerkiksi Ronald Dworkinin, Amartya Senin ja G. A. Cohenin teorioihin pohjautuvaa näkemystä egalitaarisesta oikeudenmukaisuudesta (*egalitarian justice*) (Smilansky 1997, 154) edustaa näkemys, jonka mukaan oikeus nähdään tienä tasa-arvoisuuteen. Mikäli yksilöitä halutaan kohdella tasa-arvoisesti, täytyy heidän olla mahdollisimman tasa-arvoisia myös resurssien, hyvinvoinnin, kapasiteetin, jne. suhteen. Tällaisen määritelmän mukaan tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus ovat samoja asioita:

”Käytämme termiä tasa-arvo sen normatiivisessa mielessä [...] ilmaistaksemme ne ajatukset, joiden perusteella puhuja ajattelee, että ihmisten pitäisi olla samanlaisia tai että heitä tulee kohdella samankaltaisesti, eli jotta se olisi oikeudenmukaista.” (*we use 'equality' in its normative sense [...] precisely to indicate the respects in which the*

speaker thinks people should be the same, or treated the same way, as a matter of justice (Dworkin 1987, 6)

Pohjoismainen hyvinvointivaltio voidaan, tietyin rajoituksin, nähdä projektina joka täyttää egalitaarisen oikeudemukaisuuden kriteerit. Pitkälle viedyt tulontasausmekanismit, sosiaalivakuutus, universalistinen terveydenhuolto ja ilmainen koulutus vain muutamia mainitakseni ovat egalitaarisen määritelmän mukaan oikeudenmukaisia ja tasa-arvoisia. Tasa-arvo nähdään hyvinvointivaltiossa keinona välttää tai ainakin tuottaa mahdollisimman vähän epäoikeudenmukaisuutta.

Oikeudenmukaisuusnäkökulma oikeuttaa valtiollista sosiaalipolitiikkaa ja pyrkimys oikeudenmukaisuuteen myös selittää hyvinvointivaltion olemassaoloa (Lagerspetz, Saari & Yeung 2007, 15-16). Varsinkin pohjoismaiseen, sosiaalidemokraattiseen regiimiin (Esping-Andersen 1990, 26-27) kuuluvissa hyvinvointivaltioissa nähdään tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus hyvin eri tavalla kuin miten uusliberalistisessa teoriassa ne nähdään. Pohjoismaisille hyvinvointivaltiolle on, tai ainakin oli, luonteenomaista painottaa niin sanottua universaalista vapautta (*universalistic egalitarianism*). Universalismin mukaan kukaan ei ole erityinen, eikä ketään pitäisi jättää ulkopuolelle. Sen vuoksi riittävät resurssit taataan kaikille. Esping-Andersen näkee pohjoismaisen hyvinvointivaltion tasa-arvokäsityksen menevän paljon pitemmälle kuin pelkkä rahaan perustuva tasa-arvokäsitys. Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa tulonjako on johdannainen paljon suu-remmasta pyrkimyksestä sallia kaikille kotitalouksille valta päättää resursseista, jotka nähdään tarpeelliseksi, jotta toiminta yhteiskunnassa muiden yhteiskunnan jäsenten tavoin on mahdollista. (Esping-Andersen 1996, 262).

Taloukasvu on pohjoismaisissa hyvinvointivaltiossa ollut pikemminkin väline hyvinvoinnin ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden (Wilensky 1975, 47) saavuttamiseksi kuin itsearvoinen päämäärä. Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian mukaan taloudellisen kasvun ylläpitäminen on osa oikeudenmukaisuuden toteuttamista, jos, ja vain jos taloukasvusta seuraava hyöty voidaan jakaa oikeudenmukaisesti. Taloudelliset erot ovat oikeudenmukaisia vain, jos ne lisäävät myös huonoimpaan asemaan jäävän etua. Tätä Rawls kutsui eroperiaatteenksi. (Rawls 1988, 132.) Rawlsiin perustuva oikeudenmukaisuuskäsite voidaan nähdä olevan pohjoismaisen hyvinvointivaltion taustalla. Vaikkakin tuloerojen lisääntymiseen pyritään vaikuttamaan valtion toimien kautta, ei niitä haluta kuitenkaan täysin rajoittaakaan.

Lyhyenä yhteenvedona tästä kappaleesta voidaan todeta, että uusliberalistisen teorian mukainen tehokkuus vapailla markkinoilla ei voi toteutua. Esitin Le Grandiin ym. pohjautuen kaksi esimerkkiä, joissa vapaat markkinat tuottivat tehottoman lopputuloksen. Vapailla markkinoilla täytyisi vallita tietyt, esimerkiksi tiedon saantiin ja ulkoisvaikutusten puuttumiseen liittyvät olosuhteet, jotta ne voisivat tuottaa tehokkaan lopputuloksen. Näin ei kuitenkaan ole ja siksi tarvitaan valtion väliintuloa ja puuttumista tehottomien markkinoiden toimintaan. Jatkan tätä teemaa edelleen seuraavissa kappaleissa.

Kävin myös läpi vaihtoehtoisia tapoja ymmärtää oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo. Toisin kuin uusliberalistien jakama käsitys oikeudenmukaisuudesta pakkotoimien puuttumisena, oikeudenmukaisuus voidaan nähdä osana tasa-arvoa. Tasa-arvoinen tilanne on, jos yksilöille taataan sellaiset resurssit, joilla yhteiskunnassa voi omia päämääriään tavoitella. Resurssien jakamiseen tarvitaan valtiota, joka omilla toimillaan varmistaa sen, että jokainen kansalainen saa tarvittavat resurssit elämänsä järjestämiseen.

7. Vapaiden markkinoiden oletukset ja ongelmat

Tässä luvussa käsittelen tarkemmin niitä ongelmia, jotka vaikeuttavat tai tekevät mahdottomaksi vapaiden markkinoiden tehokkaan toiminnan. Uusliberalismin korostama kilpailu ja sen kautta mahdollisesti saavutettavat tehokkuushyödyt asettuvat jossain määrin ristiriitaiseen tilanteeseen, kun asiaa tarkastellaan laajemmalla perspektiivillä. Markkinoilla käytävä kilpailu saattaa johtaa niin sanottuun *race to the bottom* -tilanteeseen, jossa markkinoilla toimivat yritykset polkevat hintoja alas lisäasiakkaiden ja -voittojen toivossa niin kauan, että lopulta jää vain yksi tai muutama vahva yritys jäljelle (esim. Brueckner 2000)¹⁷. Tällainen monopolitilanne ei tietysti täytä kilpailuvaatimuksia, eikä siten voi olla myöskään tehokasta. Sosiaalipolitiikan ja yleisin hyvinvoinnin kannalta valtion kontrollin ulkopuolella oleva monopoliyritys voi johtaa hyvinkin dramaattisiin seurauksiin.

Tiedon saamisen vaikeus aiheuttaa myös tilanteita, jotka saattavat johtaa väärinkäytöksiin tai suorastaan riistoon. Eräs ajankohtainen esimerkki on Ruotsissa toimiva, kahden suuren kansainvälisen sijoitusyhtiön omistama hoitoalan yritys Carema Care, joka löi laimin omat velvollisuutensa vanhustenhoidossa maksimoidakseen omistajien voitot

¹⁷ Race to the Bottom -tilanne voi tapahtua myös valtioiden välillä, esimerkiksi progressiivisen tuloverotuksen ja sosiaalimenojen kautta.

(Hartman 2011, 260.) Carema Caren tapaus osoittaa tilanteen, jossa valtion rooli valvonnan järjestäjänä korostuu. Koska yksilöt eivät omaa tarpeeksi tarvittavaa tietoa palvelujen tuottamisen laadusta, on valtion tultava kuluttajan ja tuottajan väliin säätämällä kuluttajia suojaavia säännöksiä. Esimerkiksi hoivalle ja terveydenhuollolle on oltava tietyt pätevyysstandardit, joiden mukaan palvelu tuotetaan.

Globalisaatio tuo myös niin sanotun *race to the bottom* -tilanteen sosiaalipolitiikkaan, kun vertaillaan julkisia menoja ja sosiaalipolittisia malleja kansainvälisellä tasolla. Kansainvälistä mainetta ei enää voi hankkia kasvavilla sosiaalimenoilla vaan taktiikoilla, joilla sosiaali- ja julkisten menojen kasvua voidaan rajoittaa (Julkunen 2001, 51). Tämä johtuu siitä, että talousteorian mukaan pääoma liikkuisi aina sellaiseen maahan, jossa rahajyöty suhteessa rajahaittaan olisi mahdollisimman suuri. Mikäli sosiaalimenoista karsittaisiin, voitaisiin yritysverotusta laskea, joka puolestaan nostaisi yritysten saamaa rahajyötyä. Jos maiden välillä syntyisi kilpailu verotuksen pienentämisestä ja sosiaalimenojen leikkauksista, saattaisi tilanne johtaa siihen, että useampi valtio ajautuisi taloudellisiin hankaluuksiin, koska eivät kykenisi pitäytymään kilpailussa mukana. Ajankohtainen, vaikkakin hyvin yksinkertaistaen tässä esitetty esimerkki *Race to the bottom*-tilanteesta, on Euroopan talousliitto ja siihen pyrkiville maille asetetut ehdot. Koska ehdot ovat liian kovat osalle maista, joutuvat he tekemään nopealla aikavälillä ratkaisuja (esimerkiksi lainanotto, jolla voidaan vaikuttaa investointeihin), jotka nostavat heidän kansantaloutensa tilanteen näennäisesti samalle tasolle muiden talousliiton maiden kanssa. Kilpailu johtaa kuitenkin liikavelkaantumiseen ja siten talouden romahtamiseen. Sosiaalimenojen leikkauksilla kilpailulla olisi myös vakavat seuraukset kansalaisille, joiden sosiaalinen ja taloudellinen hyvinvointi huononisi.

Toinen valtion sääntelyn ja suunnittelun puutteen konkreettinen esimerkki voisi olla se, että samalla alueella toimivat sairaalat ostaisivat kaikki samoja kalliita erikoislaitteita. Tämä luonnollisesti nostaisi niin sanotun loppukäyttäjän, eli potilaan kustannuksia huomattavasti ja olisi merkittävä tehokkuusongelma. Esimerkissä valtion puuttuminen koordinoinnin ja jopa pakkoyhteistyön kautta hyödyttäisi suurta osaa ihmisistä, mutta uusliberalismin oppien mukaan se ei voisi tulla kyseeseen. Uusliberalismi ajautuukin monesti vastaavankaltaisiin ongelmiin käytännön tasolla.

Nicholas Barr (2004, 72-92) muodostaa kolme ehtoa sille, että niin sanottu ”näkymätön käsi”-efekti, eli markkinoiden itseään tasapainottava mekanismi toimisi: täydellinen kilpailu, täydellinen tiedonsaanti ja markkinahäiriöiden poissaolo. Jotta markkinat voisivat toimia tehokkaasti, täytyy niillä vallita **täydellinen kilpailu**. Se tarkoittaa tilannetta, jossa kilpailu ulottuu panos¹⁸-, tuotanto¹⁹- ja pääomamarkkinoille. Barrin mukaan (emt. 73-74) oletuksessa täydellisestä kilpailusta on kaksi keskeistä piirrettä, joita täytyy tarkastella syvemmin. Ensimmäinen näistä piirteistä on, että taloudellisten toimijoiden täytyy olla hinnantottajia (*price-takers*). Tämä tarkoittaa sellaisia ostajia ja myyjiä, jotka ottavat hinnan annettuna. He eivät siis pysty vaikuttamaan markkinahintaan, vaan ainoastaan siihen, kuinka paljon he haluavat ostaa tai myydä vallitsevalla markkinahinnalla. Markkinahinta taas määräytyy kysynnän ja tarjonnan lakien mukaan, kuten olen jo aiemmin kuvannut. Tällainen tilanne vaatii kuitenkin monien toimijoiden (yksilöt ja yritykset) markkinoita, joissa kaikilla toimijoilla on mahdollisuus osallistua markkinoiden toimintaan tai jättäytyä siitä pois. Yhdelläkään toimijalla ei saisi olla mahdollisuutta vaikuttaa hintoihin. Näin ei kuitenkaan ole, sillä markkinoille muodostuu usein monopoleja, joissa voidaan vaikuttaa hintoihin. Toinen täydellisen kilpailun vaatima erityispiirre on se, että taloudellisilla toimijoilla täytyy olla yhtäläinen valta toimintaan. Jokaisella toimijalla pitäisi siis olla yhtä suuri valta toimia markkinoilla, eikä mikään voisi tuota valtaa muuttaa. Tämä piirre yhtäläisestä vallasta ei taas toteudu, koska yksilöillä on esimerkiksi erilainen määrä sosiaalista pääomaa (esimerkiksi nepotismi, hyvä veli -kerhot, jne) tai heitä syrjitään etnisen alkuperän, sukupuolen tai iän perusteella.

Markkinoiden tehokas toiminta vaatii myös **täydellistä tietoa** toiminnan seurauksista. Tiivistäen voidaan sanoa, että jotta kuluttajat voisivat tehdä markkinoilla valintoja, tarvitsevat he tietoa ennen kaikkea kahdesta asiasta: laadusta ja hinnasta. Laatu käsittelin jo aikaisemmin terveydenhuollon ja hoivan kohdalta. George Akerlof (1970, 488-489) on esittänyt laatuun ja siitä saatavan hinnan määräytymisen ongelmasta esimerkin, joka liittyy käytettyihin autoihin. Käytettyjen autojen ryhmässä on sekä hyviä että huonoja autoja. Auton ostajan on kuitenkin miltei mahdotonta tietää auton kuntoa ennen ostoa, koska suurin osa auton osista on piilossa ostajalta. Tästä johtuen ostaja päättelee, että auto on todennäköisimmin ainoastaan kohtalaisessa kunnossa, ja on valmis myös maksamaan siitä sen mukaisen hinnan. Seurauksena autojen hinnat laskevat ja näin ollen hyvässä kunnossa olevien autojen omistajat eivät halua myydä autoaan. Se lisää edel-

18 Panos, eli tuotannontekijöiden (työ, pääoma, luonnonvarat) määrä, joka tarvitaan tuotteen tai palvelun aikaansaamiseen.

19 Tuotanto, eli tuotteen tai palvelun myynnistä saatava hyöty.

leen huonompi kuntoisten autojen osuutta käytettyjen autojen markkinoilla. Tilannetta Akerlof kutsuu epäsymmetrisen tiedon tilanteeksi (asymmetrical information), jossa kaupan toisella markkinatoimintaan osallistuvalla osapuolella on enemmän tai laadultaan parempaa tietoa kuin toisella osapuolella (emt. 490). Tiedon vino jakaantuminen johtaa markkinoiden tehottomaan toimintaan ja saattaa aiheuttaa markkinahäiriöitä.

Kolmas tehokkaiden markkinoiden toimintaedellytys on **markkinahäiriöiden poissaolo**. Markkinahäiriöihin liittyvät tekijät voidaan jakaa kolmeen osaan, jotka ovat 1) *julkishyödykkeet*, 2) *ulkoisvaikutukset* sekä 3) *skaalaetu*. Julkishyödykkeet eivät ole niukkoja (eli niiden kuluttaminen ei vähennä sen saatavuutta), ovat vapaasti saatavilla, eikä niiden kuluttamista voi estää (Barr 2004, 74-75). Esimerkiksi julkishyödykkeestä voidaan ottaa vaikka katuvalaistus. Yksilö voi kuluttaa katuvaloa, eikä se ole muilta pois; katuvalo on vapaasti saatavilla; eikä katuvalon kulutusta voida estää²⁰. Ulkoisvaikutuksia olen käsitellyt jo aikaisemmin. Yhteenvetona voidaan todeta, että ulkoisvaikutukset syntyvät yksilön toiminnan aiheuttamista hyödyistä tai haitoista muille osapuolille niin, ettei yksilölle tai muille osapuolille makseta tästä. Skaalaetu syntyy tilanteessa, jossa panoksia lisättäessä tuotosmäärä lisääntyy suhteessa enemmän. Skaalaetujen vuoksi markkinoille muodostuu muutamia (oligopoli) tai vain yksi tuottaja (monopoli). Lopputulos markkinahäiriöiden johdosta on vähemmän kuin optimaalinen tuotannon taso, joka johtaa markkinoiden tehottomaan toimintaan (Barr 2004, 100.)

Markkinoiden tehokkuus vaatii siis tehokasta kilpailua, täydellistä tiedonsaantia sekä markkinahäiriöiden poissaoloa. Tehokas kilpailu vaatisi kuitenkin kaikille avoimia, laajoja markkinoita ilman monopoleja tai yksilöiden taloudellisen vallan erilaisuutta. Täydellinen tiedonsaanti edellyttää tietoa etenkin laadusta ja hinnasta. Tiedon tulisi olla vapaasti saatavilla, kaikilla markkinoilla toimivilla täytyisi olla sama määrä tietoa, ja tiedon pitäisi olla vertailukelpoista. Kuten olemme yltä nähneet, mikään näistä tilanteista ei käytännössä toteudu ja sen vuoksi tarvitaan valtion väliintuloa. Käsitellen valtion väliintuloa ja siitä syntyvää tehokkuutta kappaleessa 8.

7.1 Laillisuusperiaate vai uuskonstitutionalismi

Käsitelin kappaleessa 4 uusliberalistiseen teoriaan perustuvaa valtiokäsitystä. Eräs uusliberalistisen valtion keskeisistä piirteistä on säätää yhteiset säännöt, joiden pääasialli-

²⁰ Toki katu, jossa valaistus on voidaan sulkea ja siten esteen sen saatavuus kaikille. Itse lähdin siitä oletuksesta, että näin ei yleensä ole tapana toimia.

nen tehtävä on turvata yksilöiden ja yritysten toiminta vapailla markkinoilla. Tällainen valtio, joka toimii yhteisten sääntöjen, eli niin sanotun laillisuusperiaatteen mukaisesti on nomokraattinen (Plant 2009, 8). Tässä kappaleessa tuon esille nomokraattisen valtion mukaisen laillisuusperiaatteen tuottamia mahdollisia ongelmia ja epäkohtia.

Koska demokratia nähdään uusliberalistisen teorian mukaan yksilönvapautta ja laillisuusperiaatetta heikentävänä tekijänä (esim. Harvey 2008, 81; Plant 2009, 20), ei kansalliseen lainsäädäntöön voida luottaa. Sen vuoksi päätöksentekoa täytyy irrottaa vaihtelevasta hallituspolitiikasta instituutioihin, jotka eivät ole riippuvaisia kansallisesta tai kansainvälisestä demokratiasta. Stephen Gill (1997, 22; Minkkinen & Patomäki 1997, 81) kutsuu uusliberalismin laillisuusperiaatteen mukaisia taloussääntöjä uskonstituionalismiksi, jonka seurauksia ovat:

1. yksityisen sektorin suhteellisen koon lisääminen taloudessa suhteessa julkiseen sektoriin ja yksityisissä käsissä olevien rahapääomien lisääminen suhteessa julkisessa päätösvallassa oleviin rahavarantoihin. Tämä toteutuu myös kiinnitettyjen valuuttakurssien kautta kun keskuspankit eivät tarvitse laajoja vieraiden valuuttojen varantoja;
2. demokratian ohentaminen siirtämällä valtaa muille kuin demokraattisesti valituille ja vastuunalaisille elimille (EU-komissio, EKP, kansallisten hallistusten yhteydessä toimivat think tankit);
3. investointiystävällisen ilmapiirin luominen, pääoman rakenteellisen vallan lisääminen;
4. valtion yleisen muodon muutos kurinalaisemman uusliberalistisen kehikon suuntaan; valtioiden talouspolitiikan asettaminen jatkuvan tarkkailun ja valvonnan alle. Tämä tarkkailu ja valvonta toimii i) raha- ja valuuttamarkkinoiden nopean ja lyhytjänteisen suosionmittauksen kautta ii) luottoastetta mittaavien yksityisten laitosten kautta iii) IMF:n, OECD:n ja muiden vastaavien julkisoikeudellisten organisaatioiden suoran valvonnan ja raportoinnin kautta;
5. rahapolitiikan erottaminen kotimaisen politiikan ja tilivelvollisuuden pai-

neista. Tämä tapahtuu tekemällä keskuspankit itsenäisiksi; yhteisvaluutan oloissa rahapolitiikan siirtäminen EKP:lle ja EKP:n eristäminen poliittisesta vaikuttamisesta;

6. budjettien tekeminen kestäviksi; velanotolle ja alijäämälle tietyt rajat. Tämä merkitsee myös tosiasiallista paluuta perinteiseen kameralismin ja klassisen talousliberalismin oppiin tasapainoisista budjeteista.

Poliittisten ja laillisten toimenpiteiden avulla tähdätään siis parantamaan ennen kaikkea sijoittajien ja pääoman valtaa maailmanlaajuisesti. Vapaita markkinoita pyritään vahvistamaan siirtämällä valtaa pois kansalliselta tasolta erilaisille ei-demokraattisesti toimiville talous- ja politiikkainstituutioille (kuten Maailmanpankki, EU ja EKP), ja siten heikentämällä valtioiden puuttumista markkinoiden toimintaan. Näiden muutosten seurauksena pääomasijoittajista tulee Gillin (1998, 37) mukaan *de facto* (käytännössä) ja *de jure* (laillisessa mielessä) suvereeni toimija, jolla on valtaa vaikuttaa niin sosiaaliseen kuin taloudelliseen elämään. Tässä mielessä uuskonstitutionalismi on tietoinen strategia, jonka tavoitteena on rajoittaa useita vuosisatoja jatkunutta kansanvaltaa lisäävää kehitystä.

7.2 Rationaalinen valinta ja sen ongelmat

Yksilön, yhteisöjen ja yritysten toimintaa analysoidaan uusliberalistisessa tekstissä usein rationaalisen valinnan teorian²¹ kautta. Rationaalisen valinnan teoria on poikkitieteellinen teoria, jonka avulla pyritään yhdistämään taloustieteellinen teoriapainotteinen tutkimus ja sosiologinen empiirinen tutkimus (Lindenberg 1992, 3) ja siten luomaan työkaluja toiminnan analysoimiseen. Tässä kappaleessa tuon esille kritiikkiä niille olettamuksille, jotka liittyvät uusliberalistisen teorian mukaiseen, vapailta markkinoilla järkevästi valintoja tekevään toimijaan.

Kuten olen aikaisemmin kirjoittanut, uusliberalistinen teoria olettaa, että kaikilla markkinoilla toimivilla on hallussaan sama määrä informaatiota. Kirjallisuudessa esiintyvän määritelmän mukaan ”taloustiede käsitetään niukkuuden olosuhteissa tehtyjen rationaalisten valintojen tieteksi” (Varoufakis 1998, 3). Määritelmässä *valinnalla* tarkoitetaan kahden tai useamman vaihtoehdon välillä tehtävää ratkaisua, joka ohjaa valitsijan toi-

²¹ Rationaalinen valinta tunnetaan myös julkisen valinnan teoriana.

mintaa valitun vaihtoehdon mukaisesti. *Niukkuus valinnan* reunaehtona tarkoittaa sitä, että jo tehty valinta sulkee pois muut vaihtoehdot: jos valitsen asian x , en voi saada y :tä ja päinvastoin. Valinnasta tulee *rationaalinen* silloin, kun valittu vaihtoehto maksimoi hyötyä. (Heiskala 2000, 25-26)

Rationaalisen valinnan teoria on laajasti kannatettu yhteiskuntatieteellinen teoria, jonka sovelluksia on käytetty selittämään monia demokraattisen valtion ydintoimia, kuten äänestämiskäyttäytymistä, osuuskuntatoimintaa, yhteisöjen ns. voice ja exit-valintoja²² ja kaupunkien asukasmäärän lisääntymisestä tai vähenemisestä aiheutuvia seurauksia. Eri-laiset hypoteesit voidaan testata matemaattisilla kaavioilla, joiden avulla lasketaan toiminnan seurauksena tuleva hyöty tai haitta. Tavoitteena kaikissa tilanteissa on ns. pareto-optimi, eli tilanne, jossa yhdenkään ryhmän tai yksilön etua ei voida parantaa huontamatta samalla muiden asemaa. (Hahnel 2008, 53-54)

Taloustiede ja rationaalisen valinnan teoria ovat ennen kaikkea toiminatateoreettisia, eli yhteiskunnallista todellisuutta jäsenetään niissä toiminnan kautta. Risto Heiskala kritisoi kirjassaan ”Toiminta, tapa ja rakenne” (2000) aiheellisesti, että taloustiede olettaa toimijan valitsevan rationaalisesti keinojen välillä, mutta toimijan päämäärien tarkasteluun se ei puutu. Tällainen rationaalinen toimija nimetään usein taloustieteellisissä teksteissä *homo economicukseksi*, jonka käyttäytyminen tähtää hyödyn maksimointiin. Heiskala rakentaa viisikohtaisen mallin *homo economicuksesta*. Mallin mukaan toimija:

- 1) on kykenevä tekemään valintoja
- 2) noudattaa valintoja tehdessään hyötylaskelmia
- 3) on laskiessa hyötyä kykenevä järjestämään kaikki toimintansa seuraukset preferenssijärjestykseen,
- 4) voi muotoilla preferenssijärjestelmiä niin, että se on transitiivinen²³ ja
- 5) tekee valintansa täydellisen tiedon tilassa. (Heiskala 2000, 28).

Kun tarkastelee näitä määritelmiä lähemmin, ei voi välttyä huomaamasta, etteivät asetukset läheskään aina päde. Rationaalisen valinnan teoria olettaa, että jokaisella

22 Voice-valinta on yhteisön jäsenen tai jäsenten tekemä äänestämiseen perustuva ratkaisu. Exit-valinta on yhteisöstä poistumiseen liittyvä valinta, esimerkiksi kunnan nostaman veroprosentin jälkeen muutetaan naapurikuntaan. Exit on myös markkinoilla päätös olla ostamatta ja voice palvelusta reklamoimista. (Hirschman 1970, 3-5)

23 Esimerkiksi: jos tiedän, että a on isompi kuin b ja että c on pienempi kuin b, niin transitiivinen tieto on se, että a on isompi kuin c.

markkinoilla toimivalla yksilöllä on käytössään varmaa tietoa tulevaisuudesta, jonka perusteella hän voi tehdä valintansa. Tällainen ideaali tilanne harvoin – jos koskaan – vallitsee reaalielämässä. Vaikka yksilö voikin joskus ennakoida valintojensa seuraukset suurin piirtein, niin silti kaikkien valinnasta seuraavien muuttujien arviointi on käytännössä mahdotonta. Monesti yksilön kokemaan hyötyyn vaikuttaa myös sellaiset asiat, jotka ovat vaikeasti mitattavissa.

Homo economicus-ajattelua kritisoidaan myös vapaamatkustajan dilemman avulla. Robert Hahnel (2008) esittää esimerkin vapaiden markkinoiden toiminnasta julkisten hyödykkeiden tuottamisessa niukkojen olosuhteiden vallitessa. Dilemma syntyy siitä, että yhteiskunnallinen rationaalisuus vaatii, että yksilö ostaa julkista hyödykettä siihen määrään saakka, että *viimeisen* hänen ostamansa yksikön kustannukset ovat yhtä suuret kuin *kaikkien* hänen ostoksestaan hyötyvien yhteensä saamat hyödyt. Yksilön kannalta on kuitenkin rationaalista ostaa julkista hyödykettä vain siihen määrään asti, että viimeinen hänen ostamansa yksikön kustannukset ovat yhtä suuret kuin *hänen itsensä* nauttima hyöty. Näin ollen joudutaan tilanteeseen, jossa vapailla markkinoilla yksilöiden muodostama kysyntä on pienempi kuin on yhteiskunnallisesti tehokasta. Markkinoiden kysyntä on siis pienempi kuin yhteiskunnan rajahyöty (emt., 121-122) ja näin ollen – vaikka toiminta täyttää rationaalisen valinnan asettamat reunaehdot – joudutaan tilanteeseen, jossa pitkän aikavälin toiminta ei ole yksilöiden hyödyn mukaista.

Käytännön esimerkki on termin nimen alkuperästä johtuva tilanne, joka liittyy julkiseen matkustamiseen. Rationaalinen valitsija laskee, että hänen on kannattavampaa olla maksamatta julkisen liikenteen vaatimaa maksua, koska riski kiinnijäämiseen on melko pieni. Näin ollen matka, jonka olisi maksanut esimerkiksi 3 euroa, ei maksanut vapaamatkustajalle mitään. Hänen kokemansa rajahyöty verrattuna rajakustannuksiin oli suurempi maksamatta matkaa kuin silloin, jos hän olisi maksanut. Ongelma pahenee yhteiskunnan tasolla silloin, jos kaikki matkustajat jättävät maksamatta matkaansa. Syntyy nopeasti tilanne, jossa julkinen liikenne ei kykene toimimaan. Sellainen tilanne taas vähentää kaikkien kokemaan rajahyötyä. Näin siis hyötyä maksivoiva rationaalinen valinta voi johtaa pitkällä tähtäimellä hyödyn vähenemiseen.

Kuten tästä luvusta olemme nähneet, vapaat markkinat aiheuttavat tehottomuutta. Ensimmäkin vapaat markkinat vaativat täydellistä ja ilmaista tietoa, joka on kaikkien saatavilla, jotta yksilöt voisivat tehdä rationaalisia päätöksiä. Toiseksi markkinoilla aiheutuu

ulkoisvaikutuksia, eli muille kuin kaupan osapuolille aiheutuvaa hyötyä tai haittaa. Kolmanneksi tehokkaasti toimivat vapaat markkinat vaatisivat ison talouden, jossa olisi monia toimijoita. Mikäli tällaista tilannetta ei ole, eivät markkinatkaan toimi tehokkaasti. Tästä mainitsin tekstissä esimerkkinä ruotsalaisen Carema Care-yhtiön, joka on osaltaan toiminut epäeettisesti ja yhteiskunnan sekä yksilöiden kannalta hyvin tehottomasti ja epäoikeudenmukaisesti. David Harveyn sanoin:

”Uusliberalistinen oletus täydellisestä informaatiosta ja tasapuolisista kilpailuasetelmista näyttää olevan joko viattoman utopistinen ajatus tai tahallinen sumuverho prosesseissa, jotka johtavat varauden kasautumiseen ja sitä kautta luokkavallan palauttamiseen.” (2008, 86).

Käsittelin tässä kappaleessa ongelmia ja oletuksia, jotka liittyvät vapaisiin markkinoihin. Ensin toin esille, että tehokkaasti toimivilla vapailla markkinoilla tulisi vallita täydellinen kilpailu, olla saatavilla täydellistä tietoa, sekä sen tulisi olla vapaa markkinahäiriöistä. Nämä premissit, eli oletukset, eivät kuitenkaan toteudu, vaan vapaasti toimivat markkinat johtavat tilanteeseen, jossa ne eivät toimi tehokkaasti. Markkinoille saattaa esimerkiksi syntyä monopoli, jossa yksi yritys kykenee vaikuttamaan hintoihin. Oletus hyötyä maksivoivasta, ainoastaan järkeviä valintoja markkinoilla tekevästä *Homo Economicuksesta* on myös ongelmallinen. Suurin ongelma liittyy siihen, ettei tarvittavaa tietoa toiminnan seurauksista ole yksinkertaisesti saatavilla. Joko tieto ei välity tai sitä pimitetään tahallaan, tai sitten ei vaan kyetä ennustamaan kaikkia niitä sattumia, joita elämään liittyy. Esitin myös vaihtoehtoisin tulkinnan uusliberalistisen valtiokäsityksen sisältämästä laillisuusperiaatteesta. Se voidaan nähdä myös asiana, joka aiheuttaa demokratiavajetta. Demokratiavaje seuraa siitä, että päätöksentekoa elimiä siirretään pois kansallisen parlamentarismin piiristä, esimerkiksi EU:lle tai Euroopan keskuspankille. Syy tällaiseen toimintaan on se, että demokratia, ja varsinkin vaihtuvat kansalliset hallitukset, nähdään uhkana uusliberalistisen talouspolitiikan toteuttamiselle. Edellä mainitut asiat on hyvä muistaa, kun puhutaan uusliberalismista tai otetaan tavoitteeksi sen sisältämän tehokkuusajattelun vaatimat muutokset.

8. Sosiaalipolitiikka tehokkuuden lisääjänä

Hyvinvointivaltiota on kehitetty sosiaalipolitiikan avulla yli puoli vuosisataa. Uusliberalismin teoreetikot, kuten Hayek ja Friedman, kannattavat valtion minimaalista väliintuloa, yksilönvapautta ja vapaita markkinoita. He vastustavat kaikkia sosiaalipolitiikan ta-

voitteita ja toteuttamismuotoja, joiden keinona on markkinoiden vapaaseen toimintaan puuttuminen. Kuten aikaisemmin käsiteltiin, vapaat markkinat eivät kuitenkaan toimi tehokkaasti. Tehottomuus johtuu monista eri syistä, kuten epätäydellisestä tiedonsaannista, epätäydellisestä kilpailusta, markkinahäiriöistä tai ulkoisvaikutuksista johtuvasta alituotannosta. Valtio voi puuttua markkinoiden tehottomuuteen usealla eri tavalla. Se voi säädellä, tehdä tulojensiirtoja tukien ja verotuksen muodossa ja tuottaa palveluita itse. Paitsi tehokkuuden lisääminen, näiden toimien tarkoitus on myös lisätä oikeudenmukaisuutta ja vapautta. Tässä luvussa käyn läpi asioita, jotka vaikuttavat yhteiskunnallisen tehokkuuden, vapauden ja oikeudenmukaisuuden lisääntymiseen valtion toteuttaman sosiaalipolitiikan avulla.

Tarkastellaan ensin sääntelyä. Uusliberalistisen teorian mukaisesti kaikilla markkinoilla toimivilla pitää olla hallussaan täydellinen tieto toimintansa seurauksista sekä valintojensa laadusta. Kuten luvussa 7 käytiin läpi, näin ei asia kuitenkaan ole. Esimerkiksi hoivan tai terveydenhuollon suhteen yksilöiden on vaikea tietää mikä on hyvää tai huonoa laatua ja siitä seuraa tilanne, jossa informoitujen valintojen tekeminen markkinoilla on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Valtio voi puuttua asiaan luomalla laatustandardit ja valvomalla niiden noudattamista (esim. Le Grand ym. 1992, 127.) Laatustandardeilla, jotka sisältävät esimerkiksi koulutuksen, voidaan vaikuttaa palvelun tuottajien ammattitaitoon ja siten taata, että yksilöt saavat aina tietyn laatukriteerin täyttävän palvelun. Näin ollen toimijat omaavat jo tiedon palvelun laadusta, ja he voivat keskittyä muihin kriteereihin (esimerkiksi hinta, palvelun saatavuus, maantieteellinen sijainti, ja niin edelleen). Täydellisen tiedon ongelmaan vastauksena voi olla myös palveluiden tuottaminen valtion tai kunnan taholta. Esimerkiksi koulutus, terveydenhuolto ja hoiva voidaan toteuttaa valtion instituutioiden toimesta ja siten varmistaa laatukriteerien täyttyminen. Valtion palveluntuotanto voi olla tehokas ratkaisu myös sellaisessa tapauksessa, jossa yksityisiä, markkinoilla toimivia palveluntuottajia on ainoastaan muutama. Silloin täydellisen kilpailun kriteeri ei täyty ja markkinat eivät toimi tehokkaasti (Le Grand 2009, 159.)

Rahaetuksilla, joita saadaan verotuksen ja tulonsiirtojen avulla, voidaan vaikuttaa moniin eri asioihin. Markkinoiden toimiessa tehottomasti valtio voi subventoida, eli antaa rahallista tukea, ja siten vähentää ulkoisvaikutuksista syntyvää alituotantoa. Alituotannon vähentäminen lisää yhteiskunnan kokemaa rajahyötyä, ja siten nostaa tehokkuutta. Käteisetuusia (*cash benefits*) voidaan myös kohdentaa esimerkiksi vakuutuksiin, joilla

palvelua voidaan ulottaa suuremmalle käyttäjäkunnalle. Tulonsiirroilla pyritään kulutuksen tasoittamiseen (*consumption smoothing*) ja köyhyyden vähentämiseen (Barr 1992, 9-10.)

Tehokkuuskäsitteestä puhuttaessa sosiaalipoliittiselta kannalta on hyvä myös huomata, että hyvinvointivaltiossa tehokas lopputulos koostuu sekä taloudellisesta tehokkuudesta, että sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Lähtökohtana hyvinvointivaltiossa on siis usein ihanteellinen resurssien jako, eli tilanne, jossa allokaatio on sekä tehokas, että sosiaalisesti oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen. Kävin tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden eroja läpi jo luvussa 4.3. Tehokkuuteen ja sen lisäämiseen hyvinvointivaltion ja sosiaalipolitiikan kautta liittyy myös käsitys vapaudesta, joka eroaa perustavanlaatuisesti uusliberalismin (negatiivisesta) vapauskäsitteestä.

Luvussa 4.4 käsittelin uusliberalistisen teorian käsitystä vapaudesta ja päädyin siihen, että se täyttää Isaiah Berlinin kirjoituksiin perustuvan negatiivisen vapauskäsitteksen piirteet. Negatiivinen vapaus oli siis vapautta *jostakin*. Uusliberalistisessa mielessä vapaus jostakin tarkoittaa yksilön vapautta pakkotoimista tai pakottamisesta. Toisin sanoen, yksilö on uusliberalistisessä negatiivisen vapauden mielessä vapaa ainoastaan silloin, kun hänen toimintaansa ei kohdistu ulkopuolista - muiden yksilöiden toteuttamaa - häirintää. Näin hän on siis vapaa toimimaan siten, kuin oli alun perin ajatellutkin.

Sosiaalipolitiikassa vapaus saa yleensä kuitenkin eri määritelmän, joka täyttää Isaiah Berlinin toisen vapauden määritelmän. Tämän ”positiivinen vapauden” määritelmän mukaan, vapaus on vapautta *johonkin* (Berlin 2002). Carol Gould kirjoittaa (2004, 6), että positiivinen vapauskäsite kykenee ottamaan paremmin huomioon ihmisoikeuksien keskeisen ja ensiarvoisen aseman. Hän perustelee asiaa huomauttamalla, että yksilöiden vapaus kehittyä yhteiskunnassa vaatii suotuisat aineelliset ja sosiaaliset olosuhteet (emt. 33). Mikäli yhteiskunta ei sellaisia kykene tarjoamaan, ei myöskään vapautta omien päämäärien tavoittelemiseen ole. Itse olen taipuvainen ajattelemaan, että ideaali vapauden muoto on kuitenkin sekoitus negatiivista ja positiivista vapautta. Yksilöillä tulisi olla vapaus itsenäiseen valintaan ilman ulkopuolisten rajoittavaa vaikutusta (negatiivinen vapaus), sekä sosiaalisia ja materiaalisia keinoja näiden valintojen tavoittelemiseen (positiivinen vapaus). Pidän hyvinvointivaltion harjoittamaa sosiaalipolitiikkaa edellä mainitun vapauden ihanteen mahdollistajana monessakin mielessä. Käytännön

esimerkkinä voidaan pitää vaikka suomalaista terveydenhuoltoa. Yksilöt voivat, ainakin teoriassa, itse valita ostavatko he palvelunsa yksityiseltä vai julkiselta sektorilta, koska valtio tukee molempia palveluntuotantotapoja subventoimalla niitä. Näin he omaavat sekä positiivisen (valtion rahallinen tuki), että negatiivisen (palveluntarjoajan valinta) vapauden. Käytännössä tämä vaihtoehto ei kuitenkaan ole riittävä ratkaisu köyhille.

Uusliberalistisen teorian tehokkuuskäsitteen ja talouskasvun välistä yhtälöä on myös käytännössä vaikea todistaa. Kuten muistamme, uusliberalistinen tehokkuuskäsite liittyy vapaiden markkinoiden toimintaan ilman valtion väliintuloa. Vapailla ja täydellisesti kilpailuilla markkinoilla saavutetaan talouskasvua, joka taas hyödyttää kaikkia yhteiskunnan ryhmiä. Taloustieteen nobelisti William Easterly toteaa kuitenkin kirjassaan ”The Elusive Quest for Growth” (2002), että korkean tuloverotuksen – eli valtion selkeä puuttuminen markkinoiden toimintaan tulontasausjärjestelmän kautta – ja talouskasvun hidastumisen välillä ei ole syy-seuraussuhdetta. Itse asiassa Pohjoismaat ovat menestyneet erittäin hyvin taloudellista tehokkuutta ja kilpailukykyä mittaavissa tutkimuksissa (katso esim. Schwab 2011, Helkama 2005), kun taas alhaisen tuloverotuksen maat, kuten Peru, ovat menestyneet huonosti (Easterly 2002, 234-235).

Kävin tässä luvussa läpi niitä asioita, joilla valtio voi sosiaalipolitiikan kautta vaikuttaa tehoittamaan markkinoiden toimintaan. Valtion väliintulon kautta voidaan 1) vähentää ulkoisvaikutuksista johtuvaa alituotantoa ja siten lisätä yhteiskunnalle koituvaa rajahyötyä, 2) vaikuttaa tiedonsaannin ongelmaan laatimalla ja valvomalla tuotantokriteerejä, 3) antaa taloudellista tukea vakuutusten, subventoinnin ja tukien muodossa ja siten vähentää köyhyyttä sekä lisätä hyvinvointia. Edellä mainitut asiat vaikuttavat myös ihmisten vapauteen. Vapaus nähdään hyvinvointivaltiossa Berlinin termein positiiviseksi vapaudeksi, eli vapaudeksi johonkin. Yksilöiden vapaus toimintaan lisääntyy, kun taloudellisia resursseja jaetaan myös huonommin toimeentulleville. Nostin myös esille talouskasvun ja hyvinvointivaltion välisen yhteyden. Toisin kuin uusliberalistisessa teoriassa sanotaan, hyvinvointivaltio voidaan nähdä vapaita markkinoita korjaavana, tehokkuutta, oikeudenmukaisuutta ja vapautta lisäävänä projektina.

9. Johtopäätökset

Olen pyrkinyt tässä tutkimuksessa yhtäältä nostamaan esille sellaisia asioita, jotka liittyvät uusliberalistiseen valtiokäsitykseen. Uusliberalismi poliittisena ideologiana on nousut keskeiseen asemaan viimeisen 30 vuoden aikana, ja se on siten vaikuttanut hyvinvointivaltioiden purkamiseen. Uusliberalistinen valtiokäsitys kumpuaa keskeisten uusliberalistien teoreettisista kirjoituksista ja sen vuoksi teorian tunteminen on edellytys uusliberalististen politiikkasuositusten ymmärtämiseksi.

Tästä johtuen etsin vastausta kysymykseen: Minkälainen on uusliberalistinen käsitys valtiosta tehokkuuden, oikeudenmukaisuuden ja vapauden näkökulmasta? Valtiokäsityksen rajasin tarkoittamaan tehokkuutta, vapautta ja oikeudenmukaisuutta, koska ne toistuvat usein kirjallisuudessa. Käsitteitä tehokkuus, vapaus ja oikeudenmukaisuus luonnehtii myös se, että ne saavat tekstissä ja puheessa positiivisen latauksen, eli ne nähdään lähtökohtaisesti hyvinä asioina, joiden määrää kannattaa pyrkiä lisäämään. Tällöin ne voidaan ottaa myös asioina, joihin valtion tulee pyrkiä. Tiivistäen voidaan sanoa, että uusliberalistinen tehokkuus perustuu siihen, että markkinat voivat toimia vapaasti. Markkinoista tulee vapaita silloin, kun valtion sääntelytoimet lakkautetaan, kilpailua ei rajoiteta ja kaikki palvelut ja hyödykkeet tuotetaan markkinoilla (McCluskey 2002, 785). Markkinoiden toimiessa vapaasti, voidaan saavuttaa uusliberalistisessa tehokkuusajattelussa keskeisen rajahyötyteorian mukainen, yhteiskunnallisesti tehokas tasapainopiste, jossa rajahyöty ja rajakustannukset ovat yhtä suuret.

Uusliberalistisen teorian mukainen käsitys vapaudesta noudattaa Isaiah Berlinin kehittämää negatiivisen vapauden käsitettä. Negatiivinen vapaus tarkoittaa vapautta jostakin. Berlin luonnehtii negatiivista vapautta yksinkertaisesti sellaiseksi alueeksi, jolla ihminen voi toimia muiden estämättä. Mitä enemmän toimijaa estetään tekemästä sitä, mitä hän ilman estämistä kykenisi tekemään, sitä vähemmän hänellä on vapautta. (Berlin 2002, 12.) Uusliberalisteille vapaus (jostakin) on ennen kaikkea yksilön vapautta ulkopuolisista pakkokeinoista. Toisin sanoen uusliberalistisessa valtiossa yksilö on vapaa, mikäli valtio ei puutu hänen yksityisten päämäärien tavoittelemiseen.

Uusliberalistinen oikeudenmukaisuuskäsitys pysyy samoilla linjoilla vapauskäsityksen kanssa. Valtion ainoa tehtävä on luoda sellaiset yleiset säännöt, joiden mukaan yksilö tai yritys on vapaa tavoittelemaan omia päämääriään vailla ulkopuolisten häirintää. Yleiset säännöt kirjataan perustuslakiin ja lain tehtävä on suojata markkinoilla toimivia sopimuksen osapuolia riitatapauksissa. Kaikki ristiriidat käsitellään oikeusistuimissa, ja lakia ei tulkita vaan se on olosuhteista riippumatta kaikille sama. Tällaista laillisuusperiaatteelle (*Rechtsstaat*) perustuvaa valtiota kuvataan nomokraattiseksi (Plant 2009, 6.) Nomokraattisessa valtiossa poliittisten instituutioiden ainoa tehtävä on luoda laillisten sääntöjen puitteet, jotka tekevät markkinoiden toiminnasta ja yksityisten tavoitteiden saavuttamisesta helpompaa. Laillisuuden takaaminen on nomokraattisen valtion tärkein tehtävä. Lain on oltava neutraali ja tasa-arvo lain edessä on taattava kaikille (Lenno 2011, 158.)

Toinen kysymys, johon tutkimukseni etsi vastausta on: Miten sosiaalitaloudellisen teorian käsitys valtiosta eroaa uusliberalistisesta? Etsin siis sosiaalitaloudellisesta teoreettisesta tekstistä eroavaisuuksia tutkimukseni ja valtiokäsitysmääritelmäni kannalta keskeisiin termeihin tehokkuus, vapaus ja oikeudenmukaisuus. Sosiaalitaloudellinen tutkimus pyrkii tuomaan talousajattelussa vallitsevia ongelmakohtia esiin. Uusliberalistisen teorian mukaisen tehokkuusajattelun suurin ongelmakohta on vapaiden markkinoiden sisältämät oletukset täydellisestä kilpailusta, täydellisestä tiedonsaannista ja vapailla markkinoilla toimimisesta johtuvista ulkoisvaikutuksista (Barr 1992.) Sosiaalitaloudellinen teoria tuo ensinnäkin esille sen, että vapaiden markkinoiden tehokas toimiminen vaatisi suuren talouden, jossa olisi monia eri palvelun- tai hyödykkeen tuottajia. Ainoastaan silloin voi rajahyötyteorian mukainen tasapainotilanne toteutua. Käytännössä näin ei läheskään jokaisella sektorilla ole ja sen vuoksi markkinat ajautuvat tilanteeseen, joka on tehoton. Tehottomuus johtuu muun muassa alituotannosta, jolloin maksimaalista rajahyötyä ei voida saavuttaa suhteessa rajakustannuksiin. Toinen ongelma vapaiden markkinoiden sisältämässä tehokkuusajattelussa on täydellisen tiedon saanti. Koska tietoa ei voi läheskään kaikista asioista saada, eivät markkinoilla toimivat yksilöt voi tehdä informoituja päätöksiä. Kolmas tehottomuutta aiheuttava ongelma liittyy ulkoisvaikutuksiin. Ulkoisvaikutuksia syntyy silloin, kun yksilön tai yrityksen toiminnasta aiheutuu hyötyä tai haittaa osapuolille, jotka eivät ole olleet toiminnassa mukana. Mikäli ulkoisvaikutuksista aiheutuu hyötyä, lisää se yhteiskunnan kokemaa rajahyötyä ja seurauksena saattaa taas

olla alituotanto. Sosiaalitaloudellisen teorian mukaan valtion väliintulolla voidaan korjata näitä markkinoiden tehottomuustilanteita.

Sosiaalitaloudellisen teorian käsitys vapaudesta eroaa uusliberalistisesta vapaudesta. Kun uusliberalistinen käsitys vapaudesta noudattaa Isaiah Berlinin negatiivisen vapauden käsitettä, noudattaa sosiaalitaloudellisen teorian käsitys vapaudesta Berlinin positiivisen vapauden käsitettä. Positiivinen vapaus on vapautta johonkin. Positiivinen vapauskäsitys kykenee ottamaan paremmin huomioon ihmisoikeuksien keskeisen ja ensiarvoisen aseman. Yksilöiden vapaus kehittyä yhteiskunnassa vaatii suotuisat aineelliset ja sosiaaliset olosuhteet (Gould 2004, 33.)

Kolmas kysymys, johon tutkimuksen kautta hain vastausta on: Minkälaisia reunaehtoja tehokkaalle sosiaalipolitiikalle asettaa yhtäältä uusliberalistinen ja toisaalta sosiaalitaloudellinen teoria? Kaikki uusliberalismisesta valtiokäsityksestä edellä mainittu jättää sosiaalipolitiikalle hyvin vähän liikkumavaraa. Koska sosiaalipolitiikka nähdään valtion puuttumisena yhtäältä yksilöiden valintoihin, ja toisaalta markkinoiden vapaaseen toimintaan, ei se ole yhteneväinen uusliberalistisen valtion kanssa. Uusliberalistinen normokraattinen valtio ei voi hyväksyä sosiaalista oikeudenmukaisuutta lähtökohdaksi, koska se asettuu ristiriitaan laillisuusperiaatteen kanssa (Plant 2009.) Hyvinvointivaltion instituutiot pitäisi uusliberalismin mukaan purkaa ja palveluntuotanto yksityistää, jotta vaatimukset tehokkuudesta, oikeudenmukaisuudesta ja vapaudesta voisivat toteutua. Yksilön oikeus valita vapaasti markkinoilla tarkoittaa myös sitä, että heillä on velvollisuus järjestää hyvinvointipalvelunsa itse. Mikäli joku ei, syystä tai toisesta, tällaiseen kuitenkaan pysty, ei uusliberalistisella valtiolla ole tarjota mitään turvaverkkoa.

Sosiaalitalouden teoria taas korostaa valtion harjoittaman sosiaalipolitiikan tehokkuutta lisäävää vaikutusta. Valtio voi puuttua markkinoiden tehottomuustilanteeseen esimerkiksi tuottamalla palveluita itse tai tukemalla rahallisesti aloja, joilla on alituotantoa. Näin valtion toimet voivat nostaa yhteiskunnan kokeman rajahyödyn lähemmäs rajakustannusten leikkauspistettä ja siten tehokkaampaa tuotannon tasoa. On myös hyvä huomata, että sosiaalitaloudellisen teorian mukaan sosiaalipolitiikalla – lähinnä tulonsiirto-

hin liittyvien vakuutusten, tukien ja verotuksen kautta – voidaan myös lisätä yksilöiden vapautta ja siten tehdä yhteiskunnasta oikeudenmukaisempi.

Uusliberalismin tavoite jatkuvasta kasvusta ja sen tuottamasta hyvinvoinnin lisääntymisestä on kohdannut paljon kritiikkiä. Kritiikki on pääosin kohdistunut kuitenkin oikeudenmukaisuus- ja tasa-arvokysymyksiin esimerkiksi tulonjaon yhteydessä. Jostakin syystä talouskasvun (tehokas talouspolitiikka) ja uusliberalismin symbioosi on otettu annettuna ja sitä on tutkittu ja kritisoitu vähemmän. Andrew Kliman on juuri hiljattain ilmestyneessä teoksessaan tutkinut vuonna 2007 Yhdysvalloissa alkanutta talouskriisiä ja löytänyt mielenkiintoisen piirteen talouskasvun ja uusliberalismin väliltä. Hänen mukaansa Yhdysvalloissa 1980-luvun alussa alkaneella uusliberalismin aikakaudella ei ole tapahtunut tehokkuuden lisääntymistä kansantalouden mittapuulla mitattuna. Päinvastoin: talouskasvu, yritysten saamat tuotot ja pääoman kasautuminen ovat koko uusliberalismin aikakauden olleet pienessä laskussa, ja ajautuivat syöksykierteeseen pankkikriisin alettua 2007. Samalla velanotto ja siten valtion velkaantuminen ovat lisääntyneet huomattavasti (Kliman 2012). Kysymys kuuluukin, miksi uusliberalismin tehokkuusajatteluun uskotaan niin vankasti, vaikkei se näytä tuottavan haluttua lopputulosta? Selityksiksi tälle ilmiölle on tarjottu muun muassa uuden poliittisen kielen ja toiminnan omaksumisesta (Hall 1991), taloudellisen ja poliittisen eliitin omia hyötyjä vahvistavia motiiveja ja niiden yleistämisestä kansan keskuuteen (Harvey 2008) ja jopa naivismia sekä suuren maailman auktoriteetteihin uskomista (Patomäki 2007). Ilmiö on siis monisyinen ja siinä riittää varmasti tutkimista edelleen, niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla.

Itse olen valmis menemään jopa niin pitkälle, että väitän uusliberalismin tehokkuuskäsitettä monella tavalla katteettomaksi lupaukseksi, johon ei pitäisi missään nimessä uskoa sokeasti. Ennen kaikkea sitä ei tule käyttää perustellessa tai suunnitellessa hyvinvointipoliittisia linjauksia. Pohjoismainen hyvinvointivaltioinstituutio on ajan saatossa näyttänyt kykenevänsä tehokkaasti lisäämään tasa-arvoa sekä hyvinvointia. Yhteiskunta ei voi kehittää eteenpäin pelkillä taloustieteen matemaattisilla kaavoilla tai yhteiskuntafilosofisilla teorioilla, joiden poliittiset vaikutukset ulottuvat usein pelkästään hyvin toimeentulevan, koulutetun väestön vapauteen ja taloudelliseen itsenäisyyteen. Tärkeämpää on pitää keskustelussa mukana myös muut hyvinvointiin liittyvät ulottuvuudet,

kuten tasa-arvo ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Tämä on meidän yhteiskuntatietelijöiden tehtävä.

Tutkimukseni yksi lähtökohta oli tuottaa teoreettisia tarkennuksia sosiaalipoliittiselle keskustelulle tehokkuudesta. Monet sosiaalipoliittiset tekstit käsittelevät tehokkuusargumenttia pohtimatta sitä, minkälaisia teoreettisia painotuksia tehokkuusajattelu pitää sisällään. Tutkielmani lopputulos on katsaus vallitseviin teoreettisiin tehokkuuskäsitteisiin, sekä myös pohdintaa vapauden ja oikeudenmukaisuuden teemoista. Näitä kaikkia on hyvä käyttää vastaisuudessa, kun tehdään lisää tutkimusta esimerkiksi siitä, miten sosiaali- ja terveyssektoria voidaan tehostaa. Omasta mielestäni on erityisen tärkeää havaita ne teoreettiset lähtökohdat, joita erilaiset käsitykset tehokkuudesta tarjoavat. Teoreettisten käsitteiden tunteminen antaa mahdollisuuden katsoa asioita laajemmalla perspektiivillä ja yhtäältä kyseenalaistaa joitakin keskusteluun liittyviä oletuksia (esimerkiksi yksityistämisen tuottamasta tehokkuudesta), toisaalta tarjota vaihtoehtoja (esimerkiksi valtion puuttumisesta markkinoiden toimintaan seuraavana tehokkuutena).

Lähteet

- Van Aerschot, Lina (2006) Kehityksellä eroon eriarvoisuudesta – vai erilaisuudesta? Väestöpolitiikkaa ja talouskasvua koskeva diskurssi UNFPA:n väestöraportin taustalla. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Aghion, Philippe & Bolton, Patrick (1997) Theory of Trickle-Down Growth and Development. *Review of Economic Studies* 64, 151-172, The Review of Economic Studies Limited.
- Akerlof, George (1970) The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly Journal of Economics* Vol. 4, nro 3. Cambridge: The MIT Press.
- Aristoteles Eudemian Ethics [1218a; 1]. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0050%3Abook%3D1%3Asection%3D1218a>
(Viitattu 12.1.2012)
- Baake, Pio & Borck, Rainald (2000) Pareto Efficiency and Majority Voting: Why High Taxes on the Middle Class May be Desirable. *Public Choice* 102. Kluwer Academic Publishers.
- Barr, Nicholas (1992) Economic Theory and the Welfare State: A Survey and Interpretation. *Journal of Economic Literature* 30 (2), American Economics Association.
- Barr, Nicholas (2004) *The Economics of the Welfare State*, New York: Oxford University Press
- Begg, David, Fischer, Stanley & Dornbusch, Rudiger (1997) *Economics* (fifth edition). Berkshire: McGraw-Hill Book Company Europe.
- Berlin, Isiah (2002) Two Concepts of Liberty, teoksessa Henry Hardy (toim.) *Isiah Berlin Liberty*, New York: Oxford University Press

- Birindelli, Giovanni (2010) Telocracy, nomocracy and the Italian constitution.
<http://www.catallaxy.org/ARTICLE-11-Birindelli-Telocracy.aspx> (viitattu 10.2.2012)
- Brueckner, Jan (2000) Welfare Reform and the Race to the Bottom: Theory and Evidence. *Teoksessa Southern Economic Journal* Vol 66, nro 3. Chattanooga: Southern Economic Association.
- Buchanan, James (2005) *Why I, Too, Am Not a Conservative: The Normative Vision of Classical Liberalism*. Cheltenham: Edward Elgar
- Dworkin, Ronald (1987) What is Equality? Part 3: The Place of Liberty. *Iowa Law Review* 73. Iowa: College of Law, State University of Iowa.
- Easterly, William (2002) *The Elusive Quest for Growth. Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics*. Cambridge: The MIT Press.
- Enjolras, Bernard (2009) *Between Market and Civic Governance Regimes: Civicism in the Governance of Social Services in Europe*. *Voluntas* 20. Springer.
- Epstein, Richard (2003), *Skepticism and Freedom. A modern Case for Classical Liberalism*. Oxford: Oxford University Press
- Esping-Andersen, Gøsta (1996) *Positive-Sum Solutions in a World of Trade-Offs*, teoksessa: Gøsta Esping-Andersen, *Welfare states in transition: national adaptations in global economies*, London: SAGE Publications
- Esping-Andersen, Gøsta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge: Polity Press
- Fukuyama, Francis (1992) *Historian loppu ja viimeinen ihminen*, Helsinki: WSOY
- Friedman, Milton (1970) A Theoretical Framework for Monetary Analysis, *Journal of Political Economy*, 78(2), Chicago: University of Chicago Press.

- Friedman Milton & Rose (1980) *Vapaus valita*. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava
- Gill, Stephen (1997) *An EMU or an Ostrich? EMU and Neo-Liberal Economic Integration: Limits and Alternatives*. Teoksessa Petri Minkkinen & Heikki Patomäki: *The Politics of Economy and Monetary Union*. Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.
- Gill, Stephen (1998) *New constitutionalism, Democratisation and Global Political Economy*, *Pacifica Review: Peace, Security & Global Change* Vol. 10:1.
- Gould, Carol (2004) *Globalizing Democracy and Human Rights*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hakala, Heikki (2011) *Puheenvuoroja suomalaisen sosiaali- ja terveystalouselämyksjärjestelmän tulevaisuudesta*. Helsinki: Tekes
- Hall, Stuart (1991) *Kulttuurin ja politiikan murroksia*, Tampere: Vastapaino
- Hall, Stuart (2011) *The Neoliberal Revolution: Thatcher, Blair, Cameron - the Long March of Neoliberalism Continues*. *Cultural Studies* 25:6. London: Routledge.
- Hayek, Friedrich (1948) *Individualism and Economic Order*. Chicago: University of Chicago Press
- Hayek, Friedrich (1973) *Law, Legislation and Liberty vol 1: A New Statement of the Liberal Principles in Political Economy*. London: Routledge.
- Hayek, Friedrich (1976) *Law, Legislation and Liberty, volume 2, The Mirage of Social Justice*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hayek (1966) *The Constitution of Liberty*. London: Routledge.
- Hayek, Friedrich (1995) *Tie orjuuteen*. The University of Chicago Press.

- Hardin, Garrett (1968) The Tragedy of Commons. Teoksessa Science nro 162, 1243-1248. <http://dieoff.org/page95.htm> (viitattu 2.11.2011).
- Harris, Ian (2005) Berlin and His Critics teoksessa Henry Hardy Isaiah Berlin Liberty. Oxford: Oxford University Press.
- Hartman, Laura (2011) Konkurrencens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd? Stockholm: SNS Förlag
- Harvey, David (2008) Uusliberalismin lyhyt historia, Tampere: Vastapaino
- Heiskala, Risto (2004) Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktivistista synteesiä yhteiskuntateoriassa. Gaudeamus: Tampere
- Held, David & McGrew Anthony (1997) Globalisaatio puolesta ja vastaan, Tampere: Vastapaino
- Helkama, Klaus (2005) Huippuosaajat ja kilpailukyky: HupS vastaan PIP. Yhteiskuntapolitiikka 70 (2005):1. Helsinki: Stakes
- Hirschman, Albert (1970) Exit, Voice and Loyalty: Responses to Decline of Firms, Organizations, and States. Cambridge: Harvard University Press
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) Tutki ja kirjoita. Tampere: Kirjayhtymä Oy.
- Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos, Tampere: Vastapaino
- Kanerva, Jukka (eds.) (1992) Platonista Bakuniniin, politiikan teorian klassikoita, Helsinki: Yliopistopaino
- Kelley, David (1994) The Entrepreneurial Life. IOS Journal 4, http://www.atlassociety.org/entrepreneurial_life (viitattu 3.3.2012).

- Kliman, Andrew (2012) *The Failure of Capitalist Production. Underlying Causes of the Great Recession*. London: Pluto Press.
- Krieger, Joseph (1986) *Reagan, Thatcher and the Politics of Decline*, New York: Oxford University Press.
- Lagerspetz, Eerik, Saarit Juho & Yeung (2007), *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa, teoksessa Juho Saari & Anne Yeung (toim.), Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa*. Gaudeamus: Helsinki.
- Larner, Wendy (2000) *Neo-liberalism: Policy, Ideology, Governmentality*. *Studies in Political Economy* 63, Ottawa: Carleton University Press.
- Laslett, Peter (toim.) (1990) *Locke, John Two Treatises of Civil Government*, London: Dent Leinonen, Hannu & Lyytinen, Eino (1993) *Iso-Britannia - imperiumista Euroopan reunalle*, Helsinki: Painatuskeskus.
- Le Grand, Julian (2009) *Knights, Knaves or Paws? Human Behaviour and Social Policy*. *Journal of Social Policy* 26/2. Cambridge: Cambridge University Press
- Le Grand, Julian (1982) *The Strategy of Equality. Redistribution and the Social Services*. London: George Allen & Unwin Publishers Ltd.
- Le Grand, Julian & Robinson, Ray (toim; 1985) *Privatisation and the Welfare State*. London: George Allen & Unwin Publishers Ltd.
- Le Grand, Julian, Propper, Carol, Robinson, Ray (1992) *The Economics of Social Problems*. London: The Macmillan Press Ltd
- Lenno, Eeva (2010) *Uusliberaali valtiokäsitys*. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 2010:5, Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Lindenberg, Siegwart (1992), *The Method of Decreasing Abstraction*. Teoksessa James Coleman & Thomas Fararo (toim.) *Rational Choice Theory: Advocacy and Critique*. London: SAGE Publications.

- Loikkanen, Heikki A., Pekkarinen, Jukka, Siimes, Suvi-Anne & Vartia, Pentti (1997) Kansantaloutemme – rakenteet ja muutos, Tampere: Taloustieto Oy
- Malinen, Mika (2003) Mikä laukaisi “luovan tuhon”?, Tietoaika 7/2003, Helsinki: Tilastokeskus
- Martin, Brendan (1994) Kenen etu? Yksityistäminen ja julkisen sektorin uudistaminen. Tampere: Vastapaino.
- Menger, Carl (2007) Principles of Economics. Auburn: Ludwig von Mises Institute
- Mill, John Stuart (1982) Vapaudesta, Helsinki: Librum
- Miller, David (2001) Principles of Social Justice. Cambridge: Harvard University Press.
- Mäkinen, Jukka (2004) John Rawlsin oikeudenmukaisuuskäsityksen merkitys normatiiviselle taloustieteelle. Helsinki: Helsinki School of Economics
- Nickel, Stephen (1996) Competition and Corporate Performance. Teoksessa The Journal of Political Economy Vol. 104, nro 4. Chigago: The University of Chigago Press.
- Niiniluoto, Ilkka (1980) Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus. Helsinki: Otava.
- Nozick, Robert (1990) Anarchy, State and Utopia. Oxford: Blackwell
- Oekshott, Michael (2006) Lectures in the History of Political Thought (toim. Nardin, Terry & O'Sullivan, Luke). Exeter: Imprint Academic
- O'Boyle, Edward, J. (Toim., 1996) Social Economics, Premises, Findings, and Policies. London: Routledge 12
- Patomäki, Heikki (2007) Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot, Helsinki: WSOY

- Pekkarinen, Jukka & Sutela, Pekka (1981) Kansantaloustiede 1, Juva: WSOY
- Perttula, Juha (1995) Kokemuksen tutkimuksen luotettavuudesta. Kasvatus 1, 39-47.
- Plehwe, Dieter, Walpen, Bernhard & Neunhöffer Gisela (2006) Neoliberal Hegemony A Global Critique. London: Routledge.
- Porter, Michael & Teisberg, Elizabeth (2004) Redefining Competition in Health Care. Teoksessa Harvard Business Review 7/2004. Harvard Business School Publishing.
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma. Valtioneuvoston kanslia 21.6.2011.
- Pusa, Olli, Piirainen, Keijo, Kettunen, Aija & Kainulainen, Sakari (2003) Sosiaalitaloustiede sosiaalipolitiikan talouden tutkimuksena. Janus vol. 11 (3) 2003, 181-195. Joensuu: JANUS
- Radin, Jane Margaret (1989) Reconsidering The Rule of Law, teoksessa Boston University Law Review vol 69 number 4. Boston.
- Raunio, Kyösti (1999) Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Tampere: Gaudeamus.
- Rawls, John (1972) A Theory of Justice. Oxford: Oxford University Press
- Rawls, John (1988) Oikeudenmukaisuusteoria, suom. Terho Pursiainen, Wsoy: Juva.
- Rothbard, Murray N. (2008) Free Market. The Concise Encyclopedia of Economics. Library of Economics and Liberty.
<http://www.econlib.org/library/Enc/FreeMarket.html> (Viitattu 17.11.2011)
- Saari, Juho & Yeung, Anne Birgitta (2007) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa, Helsinki: Gaudeamus

- Saastamoinen, Kari (1998) Eurooppalainen liberalismi: etiikka, talous, politiikka.
Jyväskylä: Atena/Sitra
- Salminen, Ari (2010) Julkisen johtamisen etiikka. Vaasan yliopiston julkaisuja.
Opetusjulkaisuja 60. Vaasa: Vaasan yliopisto
- Schwab, Klaus (toim. 2010) The Global Competitiveness Report 2010-2011. Geneve:
The World Economic Forum.
- Sen, Amartya (2010) The Idea of Justice. London: Penguin Books
- Smilansky, Saul (1997) Egalitarian Justice and the Importance of the Free Will Problem.
Philosophia 25, nro 1-4. Springer.
- Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 140/2011
- Syrjämäki, Sami () Berlin vapaudesta: <http://filosofia.fi/node/2397> (viitattu 8.3.2012).
- Taskinen, Helena (2005) Oikeudenmukaisuus ja kulttuurien kohtaaminen sosiaali- ja
terveysalojen organisaatioiden yhdistämisessä. Kopiojyvä: Kuopio.
- Tucker, S, Hughes, J., Burns, A. & Challis, D. (2008) The Balance of Care:
Reconfiguring Services for Older People with Mental Health Problems. Aging &
Mental Health Volume 12, nro 1. London: Routledge
- Wilensky, Harold (1975) The Welfare State and Equality. Structural and Ideological
Roots of Public Expenditures. Los Angeles: University of California Press
- Williams, Walter (1996) The Argument for Free Markets: Morality vs Efficiency. The
Cato Journal vol. 15, nro 2-3. <http://www.cato.org/pubs/journal/cj15n2-3-3.html>
(viitattu: 3.3.2012).

Wolff, Jonathan (1991) Robert Nozick – Property, Justice and the Minimal State.
Stanford: Stanford University Press.

Wood, David (1978) Nozick's Justification of the Minimal State, teoksessa Ethics vol
88, nro 3. Chigago: The University of Chigago Press.

Yolton, John (1985) Is There a History of Philosophy: Some Difficulties and
Suggestions. Synthese Vol 67/1, Springer.